

Aapo Anttoora

**”MATKA KANERVAKANKAALLA JA
IJÄISYYDEN RAJAPINNALLA”**
Allegorisuus Aleksis Kiven *Kanervala*-runoelmassa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Marraskuu 2019

TIIVISTELMÄ

Matka kanervakankaalla ja ijäisyyden rajapinnalla: Allegorisuus Aleksis Kiven *Kanervala*-runoelmassa

Tampereen yliopisto

Tämä kandidaatintutkielma tarkastelee Aleksis Kiven *Kanervala*-runoelman (1866) allegorista merkitystasoa runojen tekstianalyysin keinoin. Tekstianalyysi kohdistuu runoelman 15 runosta neljään: ”Eksynyt impi”, ”Kanervakankaalla”, ”Keinu” ja ”Uudistalon-perhe”. Tutkimukseni tavoitteena on muodostaa eheä ja koherentti tulkinta runojen allegorisesta kertomuksesta sekä tämän ohessa nostaa esiin allegorisuuteen kuuluva yhteiskuntakriittinen kompetenssi. Analyysistani korostuu kaksi allegorisuuden tarkastelukohdetta, elämä ja ihminen, joita käsittelen luvuissa kolme ja neljä pyrkien avaamaan kirjaimellisen rinnalle rakennettua kielikuvallista kertomustasoa. Tutkielman ensimmäisessä luvussa johdattelen aiheeseen, tutkimuksenasetteluun ja kontekstointiin. Tässä tuon myös ilmi Kivi-tutkimuksen keskittyneen huomattavasti kirjailijan muuta tuotantoa vähemmän runotutkimukseen sekä sen, että *Kanervala*-teoksen kielikuvallisessa tutkimuksessa ilmenevän tutkimusaukon. Tutkielmani onkin tehty valaisemaan *Kanervalan* temaattisia ja vertauskuvallisia kertomuksia, jotka tarjoavat keinon ymmärtää runojen sanomaa sekä yhden mallin kansallisesta identiteetistä ja elämäntavasta. Toisessa luvussa selitän allegoriselle tutkimukselle tärkeitä käsitteitä, kuten metaforan, symbolin, motiivin ja temaattisen luennan. Osoitan lähestymistapani sopivuuden runoaineistoon allegorisessa merkitysentutkimuksessa.

Analyytisissä pääluvuissa kolme ja neljä tarkastelen tekstianalyysin kautta runoista löydettäviä elämän ja ihmisen allegorioita. Runojen teemat osoittivat elämän ja ihmisen kuvauksiin, mikä teki loogiseksi tarkastella niistä havaittavia allegorisia merkitystasoja. Analyysissani nostan tarkasteluun toistuvia kielikuvioita, jotka luovat kirjaimellisen narratiivin rinnalle toisen tason ja jännitteisen tilan. Tällöin tulkinnallinen huomio siirtyy projektiivisesti konkreettisesta abstraktiin. Keskeisenä tutkimustulos on elämän allegorisoituminen yli ajan tuonpuolisuuteen suuntaavana matkana, jota sävyttää kaipauksen tunnelma. Luonto implikoi ihmisen kokemuksia ja osoittaa ihmisen rajallisuuden suhteessa maailmaan ja vuorovaikutuksen kohteena olevaan ’luojaan’. Ihmisen kuvauksessa merkittäviksi allegoriaksi rakentuu onnellisuuden liittyminen merkityksellisyyteen suhteessa työhön ja läheisiin. Keskeistä analyysissani ovat myös Kiven runsaasti käyttämät kristilliset viittaukset, joita käytän analyysini vahvistamiseksi. Yhteiskuntakritiikki tulkintani mukaan runoissa kohdistuu siihen mikä jää sanomatta, mutta voidaan havaita sen vastakohtan korostuneisuudella: materialistiset tavoitteet eivät runoissa asetu puhujalle yhtä tärkeiksi henkisten arvojen kanssa. Tutkimukseni tarjoaa uuden pontimen suomalaisen runouden temaattiselle tutkimukselle sekä mahdollisuuden ymmärtää Kiven runouden sanomaa ja suomalaisen kansankuvaukseen liitettyjä piirteitä.

Avainsanat: Kanervala, Kivi, allegoria, metafora, motiivi, runoanalyysi, yhteiskuntakritiikki, temaattisuus, suomalaisuus, kansankuvaus, projisoituminen, toisteisuus, merkitystaso.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. 1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymys ja hypoteesi.....	2
1.2 Tutkimuskohteen esittely ja historiallinen kontekstointi.....	3
2. Allegorian teoriatausta	6
2.1 Allegorinen tutkimusperinne ja metodit.....	6
2.2 Allegoria ja lyriikka.....	9
3. Elämän allegorisuus Kanervalassa	11
3.1 Allegorisuuden jäsentäminen ja allegorisuus teoksessa.....	11
3.2 Elämä matkana - allegorisuus runossa ”Eksynyt impi”.....	12
3.3 Luonnon allegorisuus runossa ”Kanervakankaalla”.....	16
4. Ihmisen allegoria	21
4.1 Naisen ja miehen allegorisuus runossa ”Uudistalon-perhe”.....	21
4.2 Kaipauksen allegorisuus runossa ”Keinu”.....	24
5. Yhteenveto	28
6. Lähteet	

1. Johdanto

Tutkimukseni kohteena on Suomen kansalliskirjailija Aleksis Kiven viisitoista runoelmaa sisältävä omakustantainen runokoelma *Kanervala* ([1866], 1984). Lähestyn teosta allegorian näkökulmasta tutkien tarkastelemieni runojen esittämiä allegorisia kuvastoja ja symbolista kertomusrakennetta. Teoksen runojen aiheet liittyvät 1800-luvun talonpoikaisihmisen elämänkulkuun – työntäyteiseen arkeen, juhlaan ja elon haasteisiin. *Kanervala* valikoitui tutkimuskohteekseni ennen kaikkea siitä syystä, että sen kieli on kiehtovaa ja rikasta, ja kertomusmuotoiset runot maalaavat lukijalle monimerkityksellistä, jopa mysteerinomaista kuvastoa suomalaisesta arkielämästä. Ajattelen Kiven runouden tutkimuksen auttavan suomalaisen identiteetin ja lojaliteetin ymmärtämisessä. Torsten Pettersson toteaa Kanervakankaalla-tutkimuksessa, että ”kokonaisuutena katsoen Aleksis Kiven runotuotanto muodostaa melko yhtenäisen sarjan kertomuksia ihmiselosta” (Pettersson 2016, 24). Ihmiselon askareet, perheen juhlahetket sekä matkat osoittautuvat runoelmissa toistuviksi tekijöiksi, eräänlaisia troopeiksi. Näiden trooppien tarjoamiin merkityksiin analyysissä pureudutaan.

Kanervalan runoissa on painokkaasti läsnä luonnon kuvaus, ja maisemamiljöönä toistuvasti on myös teoksen nimessä esiintyvä kanervainen kangasmetsä, joka voidaan nähdä yhtenä monista suomalaisuuden mielenmaisemista. Kansallinen identiteetti osoittautuu rakentuvan elävästi luontoon ja metsään, sillä nuo elementit tarjoavat ”peilin” tarkastella sitä olemme ja mistä tulemme. Tämänkaltaisen mielenmaisemallisen identiteettinäkökulman ohella teoksen ympäristön kuvaus tuottaa luennassa symboliseen tulkintaan kannustavia pontimia, sillä metaforisten ilmausten merkitys rakentuu pintatasoa laajemmaksi esittäen kysymyksen tekstin merkityksestä. Teoskokonaisuutena *Kanervalasta* huokuu luonnon ja metsän läheisyys kirjailijalle itselleen, eikä ole yllättävää, että Kiven sanotaan kokeneen metsän rakkaimmaksi paikakseen, jossa hän harrasti samoilua ja metsästystä (Heinonen 1997, 59).

Kanervalan runot rakentavat juonellisia tapahtumakulkuja, joista heijastuvat tunnelmat kattavat ihmiselon moninaiset vaiheet. Toistuvia kokemuksia niissä ovat uutterasta työnteosta välittyvä ahkeruus perheyhteisön elättämiseksi sekä rakkauden ja kaipauksen tunnelma, joka ilmenee muun muassa ”Keinu”-runon lähimmäisenrakkaudesta ja eräänlaisen kuvainnollisen elämän keinun toiveikkuudesta siunattuun tulevaan. Runoissa ollaankin yhtenevästi kiinni konkreettisessa maallisessa ja toiveiden projisoimassa henkisessä tilassa. Maallinen ja henkinen taso rinnastuvat ja

leikkaavat toinen toisensa, mikä korostaa tekstin monimerkityksellistä olemusta, allegorisuutta. Ihmiselämän erilaisten vaiheiden läpi osoittautuu tematisoituvan eräänlainen toivon tunnelma, mikä tuo luentaan optimistisen tunnelman. Kivi on esitetty vahvasti suomalaisuusaatteen kannattajana, nuorfennomaanina, joka uskoi Suomen kansan, erityisesti talonpoikaisväestön, lahjakkuuteen ja rikkaaseen henkisyys (Heinonen 1997, 61). Rikas henkisyys välittyy *Kanervalassa* siinä, että se osoittaa hahmojen yleviä tarkoituseriä ja asettaa kertomuksissa pyrkimyksen henkisiin päämääriin ja uskottuun tuonpuoleiseen materiaalisia tavoitteita tärkeämmäksi.

Kanervalaa voidaan tutkia hedelmällisesti allegorisesta näkökulmasta, jonka tarkastelussa teksti nähdään vertauskuvallisena esityksenä (Kantola 2014, 275). Vertauskuvallisuuden elementtejä, symboleja ja metaforia voidaan nähdä lukuisissa tekstilajeissa, mutta etenkin runoissa. Karoliina Lummaa sanoo allegorian olevan toisin puhumisen taidetta, ja runoa lukiessa voidaan havaita merkityksiä ilmausten "takana" (Lummaa 2007, 200). Analyysissani allegorialla tarkoitan karkeasti metaforien ketjua tai metaforista kertomusta, jotka Pirjo Lyytikäinen esittää allegorian perustaksi (Lyytikäinen 1991, 29). Olennaista luennan tulkinnassa on se, että esitykset ikään kuin ohjaavat katsomaan kielikuvaa ilmitasoa laajemmassa yhteydessä. Näitä tekstin pintatasoa syvempiä merkitysulottuvuuksia tutkin runoanalyysin avulla käyttäen hyväksi symbolin ja metaforan käsitteitä, jotka ilmaisevat tarkoitteen uudenkaltaisessa ilmiössä. Metafora on kielikuva uudessa ympäristössä tuottaen odottamattomia merkityksiä ja symboli rinnastaa kaksi asiaa suoraviivaisemmin yhteen synnyttäen merkityksiä (Kantola 2014, 272-274). Allegorisissa kertomuksissa sanotun rinnalle rakentuu toinen, abstraktimpi narratiivi, jota havaintojeni kautta pyrin esittelemään ja tulkitsemaan.

1.1 Tutkimuskysymys ja hypoteesit

Pyrin tutkimuksessa näyttämään teoksen kokonaiskuvassa toisteisesti nousevia kielikuvia ja motiiveja, joiden kautta luon *Kanervalan* allegorisen kertomuksen koherenssia kokonaiskuvaa. Analyysini päähuomio kohdistuu neljään runoon, joiden kielikuvat ja aiheet nostavat teoksen kokonaiskuvassa toistuvaa tematiikkaa esiin ja jotka ovat myös yhteiskuntakritiikin näkökulmasta tarkastelun arvoisia: "Eksynyt impi", "Kanervakankaalla", "Uudistalon-perhe" ja "Keinu".

Analyysini selkeät allegoriset kiintopisteet liittyvät erityisesti elämän ja ihmisen allegorisuuteen, jotka näen runoissa korosteisina ja tulkinnan kannalta relevantteina elementteinä. Hypoteesini on, että *Kanervalassa* ihmiselämä näyttäytyy sielullisena matkana ja tienä ajasta ikuisuuteen, jossa

teemallinen keskustelu kytkeytyy elämän merkityksellisyyden ja onnellisuuden kaipuuseen ja tavoitteluun. Elämän allegorisuutta rakennetaan erityisesti matkakuvauksilla luonnossa, ja siihen liittyen tarkastelen luontokuvaston merkityksiä ja vaikutusta kerrontaan. Ihmisen allegorioita muodostetaan varsinkin perhesuhteista kertovissa runoissa ja niitä koskevassa analyysissä kiinnitän huomiota kuvaan identiteetistä ja yhteiskunnallisesta ja kasvatuksellisesta roolista.

Runojen tapahtumat herättelevät luennassa ihmiselon merkityksen ja ajallisuuden pohdiskelua – lukija voi asettaa itsensä kertomukseen ja huomata kerronnan toiveikkaan ja valoisan sävyn, ja teoksen allegoria viestiikin toivoa ja tarkoituksellisuutta eikä jää ulkoisten tekijöiden synkeyteen. Teos sisältää myös allegorian peilaamaa yhteiskuntakritiikkiä. Yhteiskuntakritiikki runoelmassa toimiikin eräänlaisena kutsuna luontoon ja yksinkertaiseen ja ahkeraan elämään nostaen kodin tärkeyttä ulkomaailman vastakohtana (Heinonen 1997, 203). Runoissa toisteinen trooppi on työnteko, jonka välityksellä välitetään työn tärkeyttä osana hyvinvoinnin ja myös siunauksen saamista, sekä perheen että laajemmin yhteisen hyvän eduksi. Toisaalta voidaan sanoa kritiikin kohdistuvan ihmisen ahneutta ja loputonta menestyksenhalua vastaan, eräänlaisena kutsuna luontoon. Runot ilmentävät, että arkipukuinen suomalainen on onnellinen työnsä tehtyään ja onnellisuus itsessään ei synny suuruuden tavoittelusta, pikemminkin ”henkisten” arvojen omaamisesta - ahneus kääntyy itseään vastaan ihmisen onnellisuutta rajoittaen. *Kanervala* nostaa täten aineettomien arvojen, kuten kokemusten ja ihmissuhteiden, merkitystä materialistisen ajattelun yli.

1.2 Kirjailija ja aikaisempi tutkimus

Kanervala sai ilmestyttyään osakseen kritiikkiä, ja Kiven ystävä ja tukija Kaarlo Bergbom luonnehti runoja ”rahaksi mynttäämättömiksi kultarakeiksi” (Tarkiainen 1984, 266). Hän havaitsi Kiven runoissa taiteellista etevyyttä, mutta samalla ajatteli runokielen olevan vielä muodoltaan liian hiomatonta. *Kanervalan* runoelmat syntyivät kesällä 1866 lyhyessä ajassa muun kirjoitustyön ohessa. Vesa Haapala kertoo Kiven itse kuvanneen runoelman luomista ”tuskin kahden viikon hätätyöksi” (Haapala 2016, 112). Kivi kirjoitti *Kanervalan* ilmestymisvuonna runsaasti, ja tuolloin ilmestyivät myös näytelmät *Kihlaus* sekä *Yö ja Päivä*. Samaan aikaan hän valmisti myös Seitsemää veljestä, ja joidenkin *Kanervalan* runoista, kuten ”Metsämiehen laulu” on arveltu olleen tarkoitettu alunperin sijoitettavaksi tuohon romaaniin – Tarkiainen pitää runoa sille ”ikään kuin alkusoittona” (Katajamäki 2016, 170).

Kiven runous poikkesi julkaisuaikanaan hyvin näkyvästi lajin kapeista ja normatiivisista näkemyksistä ennen kaikkea metriikan ja riimin suhteen, minkä seurauksena pidettiin pitkään hänen tuotantonsa vähempiarvoisena osana. Runojen vastaanoton prosessi on ollut pidempi kuin muun tuotannon. Vuosisadan vaihteen jälkeen Kiven runous ”löydettiin” uudelleen ja se toimi runouden identiteettimallina ja moninaisena lähteenä muun muassa Otto Manniselle ja Eino Leinolle. Hänen runoutensa ”edusti välttämätöntä runollista identiteettimallia mutta myös puhtaan suomen kielen syvää lähdetä, perustavaa poeettista resurssia, topikaalisia keksintöjä ja muodon pioneeria”. (Nummi 2016, 7). Kiven pioneerinen runous ansaitsee tulla tarkastelluksi myös ansaitsee allegorian ja temaattisen tarkastelun näkökulmasta vahvemmin.

1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä tehtiin joitakin tutkimuksia Kiven runoudesta, mutta niiden tavoitteena ei ollut rakentaa yleisempää mallia Kiven runokielestä. Merkittävä ja ensimmäinen kokoava tutkimus oli Lauri Viljasen *Aleksis Kiven runomaailma* (1953), jota hän täydensi muutamalla artikkelilla vielä 1970-luvulla. 1980-luvulla ilmestyi kaksi väitöskirjaa Aleksis Kiven runokielen analyysistä metriikan ja riimityksen parissa. 2000-luvulla kirjailijan runoudesta on ilmestynyt muutama laajempi tutkielma, joissa arvioidaan Kiven runouden lajikysymyksiä, tekstienvälisiä yhteyksiä sekä yhteyksiä romantiikan runousoppiin. Kiven runous ei ole ollut niin tutkittu kuin muut hänen tuotantonsa osa-alueet ja Jyrki Nummi toteaa tutkimuksen jättäneen 1900-luvun puolivälin jälkeen Kiven runouden lähes koskematta (Nummi 2016, 7). Laaja tutkimus *Kanervakankaalla – Näkökulmia Aleksis Kiven runouteen* (2016) pohjautuu hankkeeseen ”Aleksis Kivi ja suomalaisen runokielen synty” ja siihen liittyneisiin seminaareihin kevätkausilla 2012-2014, ja sen lähtökohtina esitettiin tutkimukselliset avaukset: ”runokielen moniulotteisuus, variaatio ja transmissio sekä runousopillinen aikalaiskeskustelu” (Nummi 2016, 8). Teoksen analyysi painottuu *Kanervalan* tutkimiseen Aleksis Kiven runoilijakuvan, kokonaisrunoelman ja yksittäisten runojen analyysin näkökulmista.

Kiven kirjallinen tuotanto ajoittuu Suomessa romantiikan ja realismin murroskauteen. Vilho Tarkiainen esittää, että 1800-luvun puolivälin aikoihin romanttinen mielikuvituksen ylivalta oli murrettu, ja tilalle oli tullut tynnempi ilmiöiden katselu. Realismiin siirryttäessä ainoa todellinen ainoa todellinen rikkaus oli kätkeytyneenä ihmissieluun, mikä on temaattisesti myös Kiven tuotannossa havaittavissa. (Tarkiainen 1984, 11). Kuitenkin Kiven runous kehittyi verrattain yksinäisenä ja kirjallisesta ympäristöstään erillisenä ja ottaa innoittavimmat esikuvansa kauempaa renessanssiajan vapaasta ja voimakkaasta runoudesta (Tarkiainen 1984, 15). Tarkiaisen mukaan Kivi loi omat kaunausihanteensa, mikä alleviivaa kirjailijan luomiskykyä ja lahjakkuutta. Sen kautta hän toimikin pioneerina suomalaiselle proosalle korostuksenaan kansankuvaus, joka myös

Kanervalan narratiivisuudessa tulee selkeästi esiin. Suurimpana vaikuttajana Kiven julkaisuista on toiminut *Seitsemän veljestä*, josta on lausuttu samaa kuin Dostojevski Gogolin *Päälystakista*: ”Kaikki me olemme ilmestyneet sen alta.” (Heinonen 1997, 57).

Ominaista *Kanervalan* runotyylille on sen juonellinen kerronnallisuus. Kiven runouden perusilme on eepinen, paikoin vuoropuheluissa draamanomainen, mutta ei lyyrinen. (Pettersson 2016, 13). Kerronnallisuus näkyy siinä, että teoksen runoissa tapahtumat muodostavat kronologisia ja motiiveja sisältäviä kertomuksia. *Kanervala* on omintakeisella tavalla mitallinen, sillä se luo yksittäistä runoa varten oman mitallisen kaavan.

Runoelmat kaunokirjallisina teoksina ovatkin useimmiten kertovia runoja, jotka eivät ole tyyliältään tai aiheiltaan yhtä rajattuja kuin eepokset. (Haapala 2016, 112). *Kanervalan* runoelmissa kokijoina on usein yksi tai useampi ihmishahmo, joiden kautta tuotetaan affektiivisuutta eli vedotaan tunnekokemuksiin, ja rakennetaan teemoja. Tarkiainen toteaa Kiven runoilijaluonteesta, että ”[h]änellä on aitoa shakespearelaista rakkautta ilmiöiden väri- ja vivahdusrikkaaseen moninaisuuteen ja kykyä elää verellään ja hengellään mukana jokaisessa henkilökuvassaan, niin että niissä tuntuu hänen oman sydämensä syke ja hänen sielunsa jännitys.” (Tarkiainen 1984, 121). Kokemuksellisuus tuleeikin runoista vaikuttavasti läpi aivan kuin kirjoittaja toimisi itse figuurina runossa. Toisaalta Kivi käyttää Carvanteen verrattavaa tapaa ”tarttua rotevasti koomiseen aiheeseen ja paisutella sitä” (Tarkiainen 1984, 121). Kiven runouden kielellinen taidokkuus vahvistaa mielenkiintoa tutkia *Kanervalan* kertomusmuotoisten runojen allegorioita ja Kiven runoilijakuvaa sekä tarkastelun antia suomalaiselle kirjallisuudentutkimukselle.

2. Allegorian teoriatausta

Tässä luvussa pohjustan allegorian teoriaa ja sen lähikäsitteitä sekä osoitan tutkimusmenetelmän sopivuuden *Kanervalan* tulkintaan. Tulen toisin sanoen näyttämään minkälaisia tekstuaalisia vihjeitä runoteos antaa allegoriseen tarkasteluun samalla selittäen tulokulman oikeutusta. Allegorisessa tekstianalyysissä tärkeitä käsitteitä ovat metafora ja symbolisuus, sillä tekstin kuvallisuus on runoissa tavanomainen keino kertoa kirjaimellisen merkityksen ohi ”tarkoitettuun” jännitteisen tilan luomisen kautta (Lyytikäinen 2013, 34).

Tekstissä olevien merkitysten siirtyminen tuo mukanaan selittämisen ja tulkinnan tarpeen (Lehtonen 1991, 12). Laajassa mielessä allegorioissa on kyse ihmisen elämän kertomuksista ja tarinoista (Lyytikäinen 2013, 19). Nämä kertomukset projisoituvat lukijoille kokemusmaailman ja kulttuurillisten käsitejärjestelmien läpi, mistä seuraakin kysymys, että mikäli jokainen merkityksellistää allegorisen tekstin oman subjektiivisen kokemuksensa kautta, voidaanko mitään perustavanlaatuista tulkintaa allegorisen tekstin merkityksestä argumentatiivisesti esittää. Tästä huolimatta allegorisuuden on todettu olevan tulkintaansa ohjaava teksti, jolloin tietyille ajatuskuluille on vahvemmat perusteet kuin toisille – allegoriat tulkitsevat itse itseään (Lyytikäinen 2013, 47). Lisäksi allegorisuudessa on kyse tekstien tai kertomusten välisestä vuoropuhelusta, joten tietty allegoria luonnollisesti on tulkittavissa hedelmällisemmin siihen intertekstuaalisesti linkittyvän kertomuksen rinnalla. Tekstin toisteisuus on keino painottaa kertomuksen keskeisiä tekijöitä nostaen niitä semanttiseen tarkasteluun.

2.1 Allegorinen tutkimusperinne ja metodit

Allegoria ei ole ainoastaan ainoastaan kirjallisuustieteellinen lajikäsite vaan liittyy laajemmin ihmisen ajattelun merkityksenantoon, sen symbolisuuteen. Allegorian juuret juontuvat ennen kirjallisuuteen tuloaan filosofiaan ja teologiaan, ja assosioituvan läheisesti narratiivisuuteen. John MacQueen toteaa, että kaikissa länsimaisissa ja useissa itämaisissa uskonnoissa upeimmat myyttien ilmaisut ovat kertomuksia tai sarjoja kertomuksia, jotka tarjoavat selityksiä universaaleihin asioihin. (MacQueen 1970, 1). Myyttiset kertomusten tarinallisuus tuntuu selittävän niiden kulkeutumista suullisessa perinteessä. Allegorialla on siis tapahtumia selittävä ulottuvuus - se ikään kuin pukee perimmäisen sanomansa kuvakieliseen muotoon, jolloin se tematisoituu lukijalle tulkinnan kautta. E. Beatrice Batson kirjoittaa allegorian dynaamisesta luonteesta ja merkityksien jatkuvuudesta:

"These scholars suggest is that allegory consist not of rigid, layered series of meanings, and certainly not fixed one-to-one correspondences, but rather it is an imaginative literary genre which may contain several continuing meanings, though not necessarily uninterruptedly."
(Batson 1984, 29).

Allegoria on siis tietyllä tapaa mielikuvituksen dynaaminen genre, joka kantaa jatkuvuuteen suuntaavia elementtejä mukanaan. Tuomas M. S. Lehtonen esittää allegorian havainnoillisesti: "Allegoria on itse salaisuus ja metodi sen paljastamiseksi, siis yhdistynyt metafora ja tulkinta." (Lehtonen 1991, 11). Hän kuvaa allegoriaa salaisuutena, koska se ei sano merkitystään suoraan - se on toisin sanomisen taidetta ja kantaa mukanaan tulkinnallisen arvoituksen. *Kanervalassa* tästä esimerkkinä toimii vaikkapa "Eksynyt impi" runossa toisteinen taivas-trooppi. Toistuvuus nostaa kyseisen troopin tulkinnallista roolia ja tuo kysymyksen siitä mitä symbolista merkitystä tuo keskeinen elementti rakentaa immin korpivaelluksella. Allegorian ymmärtämiseen tarvitaan siis symbolien erittelyä ja niiden pohjalta tapahtuvaa analyyttistä tulkintaa.

Symboli on allegorisessa tutkimuksessa tärkeä käsite, ja Karoliina Lummaa määrittelee sen seuraavasti: "symbolilla tarkoitetaan sanaa tai ilmausta, joka merkitsee kohdetta, joka edelleen viittaa johonkin muuhun kuin itseensä (Lummaa 2007, 194-195). Usein se rakentuu konventionaalisesti, yhteydessä tiettyyn kontekstiin. Symbolin tulkinta ulottuu itse kohteen ulkopuolelle laajempiin yhteyksiin. Lummaa sanoo toisiinsa kytkeytyvien symbolien rakentavan kirjaimellisen tason rinnalle yhtenäisen vertauskuvallisen tason, allegorian (Lummaa 2007, 200-201). Allegoriaa voidaan kuvata siis eräänlaisena moninkertaisena symbolina ja merkitysten siirtäjänä. Tyypillistä perinteiselle allegorialle on kertova muoto ja usein siihen sisältyy ideologinen tai poliittinen piikki, ja tulkinnassa lukijan on tukeuduttava tekstin ulkopuolisiin kytkentöihin (Lummaa 2007, 202). *Kanervalassa* symboleja on löydettävissä runsaasti esimerkiksi luonnon ja eläinten kuvauksista – muun muassa karhun ja koiran voidaan nähdä kantavan symbolistista merkitystä. Analyysissäni en kuitenkaan pyri osoittamaan symboleita vaan allegorian temaattista narratiivia, minkä vuoksi nämä kielikuvat eivät tässä tutkielmassa nouse suuremmin esille.

Allegorisuudessa kyse on siis useampien merkitystasojen tekstistä, jossa tekstin tarkoite viittaa kirjaimellisen merkityksen ohi. Tästä johtuen allegoriassa on Pirjo Lyytikäistä lainaten ominaista, että "tarkoitus on olennaisempaa kuin sanominen eli se fiktiivinen tai kuvallinen maailma, jota esitetään". Anglosaksinen tutkimus on nojannut siihen, että fiktiiviset kuvat ja toimijat välittävät ikään kuin valepuvun takaa moraalisia ominaisuuksia ja ajatuksia, joilla itsellään ei ole havaittavaa

muotoa. (Lyytikäinen 2013,21). Toisin sanoen metafora tai symboli toimii siis eräänlaisena keinona välittää lukijalle jotain sellaisenaan sanallistamatonta ainesta tulkittavaksi. Sanottua oleellisempaa on tarkastella mihin merkitykseen kuvatulla osoitetaan. Kirjallisuudentutkijat ovat nähneet allegorian avautuvan myös jatkettuna metaforana eli jonkin tietyn metaforan pitkittämiseen nojaavana kielikuviona. (Lyytikäinen 2013, 22). Keskeinen ominaisuus jatkettulle metaforalle, ja täten allegorialle, on tekstin projektiosuunta konkreettiselta lähdealueelta abstraktimpaan kohdealueeseen (Lyytikäinen 2013, 23). Pyrinkin huomioimaan *Kanervalan* analyysissä tekijöitä, jotka ilmentävät projektiota konkreettisesta abstraktimpaan merkitykseen. Allegoria tiivistyykin ikään kuin ”suoran puheen” vastakohtana, ja epäsuoran esittämisen takia Lyytikäinen painottaa teemojen merkitystä allegorisessa luennassa: ”[kirjallisuuden] luoma maailma kuitenkin artikuloi merkityksiä ja rakentuu teemojen varaan” (Lyytikäinen 2013, 26). Esimerkkinä kuvaamastani projektisuuntauksesta *Kanervassa* on ”Keinu”-runossa toisteinen motiivi, keinu, joka viimeistä säkeistöä lukuun ottamatta jokaisessa toistetulla säkeellä: ”Heilahda korkeelle, keinu” (Kanervala, 312). Kuvion toistuvuus luo keinulle metaforisen merkityksen, ja sen voi tulkita viittaavan elämän kiertokulkuun, jossa päivät ja elämänjaksot seuraavat toisiaan.

Runojen merkitystasojen tutkimisen kannalta tekstianalyysiin sopiva lähestymistapa on temaattinen luenta, jossa lukija kysyy mitä tarina tarkoittaa. Olennaista tekstissä eivät tällöin ole teoksen yksittäiset tapahtumat vaan ne merkitykset, joita teksti lukijalleen välittää kerronnan kautta. Toinen luentamalli temaattisen rinnalle on fiktiivinen, jossa tekstiä luetaan uppoutuen siinä kuvattujen henkilöiden maailmaan ja sen tapahtumiin (Lyytikäinen 2013, 26). Lukutapa on otettava huomioon myös *Kanervalan* runojen analyysissä.

Aiemmin mainitun allegorian projektiosuunnan takia allegorisessa tutkimuksessa huomio siirtyy konkreettisesta abstraktimpaan. Niin kutsuttu analoginen projektiorakenne saadaan aikaan luomalla eri käsittealueita yhdistävä sekoitettu tila, jossa osoitetaan analogiasuhteita vähintään kahden tarinan tai kertomuksen välillä (Lyytikäinen 2013, 31). Projektiorakennetta voi kuvailla myös metaforisina tiloina, joissa metaforat yhdessä tematisoivat abstraktia tasoa. Analoginen projektiorakenne osoittautuu näyttäytyvän teoksessa useasti motiivina rajapinnalla maanpäällisen ja tuonpuoleisen välillä. ”Keinu”-runossa keinu rakentaa kertomusta sekä perinteisestä kyläkeinun kokemuksellisesta tilanteesta että ajan kulusta ”elämän keinussa”. Samoin ”Niittu”-runon miljöö näyttäytyy sekä työnteon että ruumiin viimeisen leposijan paikkana.

Projektiio ja sekoitetut tilat ovat hyvä keino allegorisen tekstin tutkimiseen, koska niiden välityksellä allegorialle olennaiset merkitysten vuorovaikutus tai monimerkityksellisyys sekä ”tarkoitettun”

kuvallinen ilmaiseminen konkretisoituvat (Lyytikäinen 2013, 34). Allegorian tarkoitettua merkitystä voisikin kuvallistaa ikkunalla, josta katsotaan talon sisään. Kun ikkunasta katsotaan kahdasta eri lokaatioista, huoneesta havaitut kuvat eroavat toisistaan - on jotain samaa ja jotain eroavaa. Tällä lokaatiolla tarkoitan lukijan tulkintalähtökohtaa, tekstin merkityksellistämisen taustoja. Allegorian näkeminen vaatii siis jännitteisen tilan, sen että tekstiä luetaan ja tulkinnallisuuden eli näkökulman. Tämä allegoristen merkitysten ikkuna voidaan tietenkin jättää huomioitta ja lukea tekstiä vain pintamerkityksen tasolta, mutta se ei ole usein hedelmällisin tapa analyysiin, sillä teksti antaa vihjeitä allegoriseen luentaan.

”[A]llegoria tekstinä on sekoitus lähde- ja kohdealueelta tulevia aineksia”. (Lyytikäinen 2013, 35). Intertekstuaalisuus on siis huomionarvoinen tekijä allegorioissa. Analyysissa lähdetään paikallisten sekoitettujen tilojen tasolta, mutta edetään tutkimaan tekstin sisällä esimerkiksi rinnastettuja episodeja tai laaja-alaisia tapahtuma- ja toistorakenteita (Lyytikäinen 2013, 38). Yhteenvedona voidaan sanoa, allegoria ilmaisee symbolien tai metaforien laajempaa joukkoa, jonka projektioluonne osoittaa konkreettisesta abstraktiin. Se kätkee ”salaisuutensa ja kutsuu lukijaa allegoriseen tulkintaan. Allegorialla on vahva yhteys narratiiveihin ja ne ovat usein kertomusmuotoon ”puettuja” esityksiä, jotka tarkoittavat jotain muuta kuin sanovat viitaten kirjaimellisen ilmaisun ohitse. Olennaista onkin tulkintaprosessi ja lukijalle näyttäytyvä kokonaisuuden mallinnus, ei niinkään se onko jokin lopulta allegorisen tekstin perusteella ohittamaton ja varma selitys. Tältä pohjalta *Kanervalaa* on mielekästä lukea allegoriana, sillä se kutsuu merkitysten etsimiseen ja tulkintaan. Kuten sanottua, runous tyypillisesti käyttää runsaasti metaforia ja symboleja, joten allegoria lukutapana on perusteltu.

2.2 Allegoria ja lyriikka

Charles Baudelairin ajatuksen mukaan allegoria on runouden luonnollinen ja alkuperäinen muoto, joka toimii kulttuurisen merkityksenannon välineenä. Pirjo Lyytikäisen mukaan allegoria on laajimmillaan ymmärretty ihmisen ajattelun perusprosessina (Lyytikäinen 2013, 18). Runot ovat tiiviitä tekstejä, joita luonnehtivat avoimuus ja monitulkintaisuus ja joiden jokainen osatekijä eli komponentti merkitsee. (Kainulainen 2007, 36). Komponentit huomioidessaan lukija muodostaa laajemman kokonaiskuvan runon sanomasta. Runoa analysoimalla lukija luo henkilökohtaisen käsityksen runon kokonaismerkityksestä, joka ei kuitenkaan tyhjennä tai sulje pois muita mahdollisia tulkintoja. Siru Kainulainen toteaa: ”Runo ei siis tuhoudu analysoimalla ja tulkitsemalla, vaan päinvastoin se siten jatkaa ja laajentaa elinkaartaan” (Kainulainen 2007, 32).

Runojen merkitys ei siis ole pelkästään sanatasolla vaan syvemmillä, abstraktimmilla tasoilla. Järjestelmällisen analyysin kautta voidaan päästä tekemään tulkintaa siitä mitä teksti haluaa sanoa. Oikeastaan runoanalyysin tekeminen onkin siis tekstin allegorisen merkityksen tutkimista, minkä vuoksi lähestymiskulmani teokseen on toimiva ja perusteltu. Kysymys on siitä mitä teksti puhuu ja mihin sen merkityksellä halutaan osoittaa, jota temaattisen lukutavan avulla voidaan tarkastella. Temaattisella luennalla *Kanervalan* runot nostavat tekstin allegorisuuden esiin, sillä ne laittavat lukijan pohtimaan sanotun syvempää merkitystä. Tämän voi todeta seuraavasta ”*Mies*”-runon säkeistöstä, joka ei tyhjene merkitykseltään pelkästään miljöökuvaa, joka siinä luodaan.

Mutta tämän pellon toisel partaal
Alkaa taas toivon aamumaa,
Siellä onpi isieni linna,
Siellä onpi istuin mulle myös.
Ihanata! Itä valkeneevi!
Toivo virtaa halki ijäisyyden! (Kanervalan, 326)

Tässä runon katkelmassa kuvaukset ”toivon aamumaa”, ”isieni linna” ja ”[linnan] istuin” toimivat metaforisina ilmauksina jollekin konkreettisen, suoran tarkoitteen ulkopuoliselle asialle. Teksti kehottaa allegoriseen luentaan, sillä muuten tekstin merkitys jää varsin oudoksi, kun havainnoidusta linnasta paikkana ei runon loppuosassa puhuta mitään. Säkeistön viimeinen jae ”[t]oivo virtaa halki ijäisyyden!” ohjaa lukemaan katkelman kuvaa jonkinlaisena näynomaisena ”taivaallisena linnana”, jonne myös runon puhuja uskoo saavansa paikan, ja synnyttää mielikuvan ajanlaskun toisella puolella olevasta juhlakaupungista. Mimeettinen ja temaattinen lähestyminen auttavat huomaamaan tekstin merkityksellisen kerrostuneisuuden.

Runoudessa pienetkin asiat voivat vaikuttaa oleellisesti runojen tulkintaan, ja esimerkiksi ajatusviivan käyttö rytmittää runon luentaa niin, että se luo runoon tauon ja pysäyttää lukijan antaen lisää tilaa tulkinnalle. Runoanalyysissä voidaan lähteä liikkeelle erittelemällä runon osat alueita: otsikkoa, sana-ainesta ja muuta materiaa. Tiettyt asiat rinnastuvat ja muodostavat jännitteitä ja mahdollistavat tulkintojen muodostumisen. Taina Ratia toteaa runon kuvakielisyyden olevan tuntejäljen jättävä magneetti, jonka kautta runon analyysi ja polku kohti tulkintaa voivat alkaa (Ratia 2014, 123). Havaintoihin perustuva konkreettinen ikään kuin liittyy yhteen monitulkintaisen symbolisen ja kuvitteellisen tason kanssa. Runoja pidetään perinteisesti tunteiden, aistimusten ja muuten vaikeasti ilmaistavien asioiden ilmaisulajina, mistä syytä abstraktimpaan merkityskenttään viittaava allegoria on toimiva tulkintatapa myös *Kanervalan* runoihin (Lyytikäinen 2014, 28). Seuraavaksi käsittelemme valittuja runoja ja niiden heijastamia allegorisia kokonaisuuksia.

3. Elämän allegorisuus Kanervalassa

Seuraavaksi tutkielmassa etenen *Kanervalan runojen* allegoriseen tekstianalyysiin. Runokokoelmassa on löydettävissä toistuvia aiheita ja motiiveja, jotka luovat runoissa kirjaimellista ilmaisua syvempää allegorista merkitystasoa. Torsten Pettersson toteaa *Kanervalassa* olevan kolmisenkymmentä kertomusta, joiden perusmotiivit ovat yksinäisyys ja onni, unelmointi ja utopia, fyysinen toiminta, kuten eräntyminen ja metsästyminen, miehen ja naisen välinen suhde sekä lasten edesottamukset (Pettersson 2016,13). Pettersson havainnoi tässä ansiokkaasti *Kanervalan* pääaiheita: ihmisen sisäistä kokemusmaailmaa ja uskomuksia, työntekeä ja perhessuhteita. Nuo pääaiheet tuntuvat rakentavan eräänlaisen suomalaisen arvokehyksen, joiden kautta elämä merkityksellistyy ja joiden läpi kohdattuja tapahtumia lähestytään ja seurataan.

3.1 Teoksen allegorisuus

Analyysissani nostan esille laaja-alaisia toistorakenteita, jotka Lyytikäinen esittää allegorisen analyysin lähtökohdaksi (Lyytikäinen 2014, 38). Toistuvuuden luomiin pitkäisiin metaforiin pyrin perustamaan tulkintani siitä kertomusrunojen merkityksestä, joka mielenkiintoisella ja kauniilla symbolisuudella ja metaforisuudella tekstiin luodaan. Kertomusmuotoisten runojen eräänlainen luontainen ydin nivoutuukin juonellisten teemojen ympärille, mikä alleviivaa narratiivisuuden temaattista merkityksellisyyttä.

Tässä luvussa tarkasteluni keskittyy matkan tematiikkaan ja neljännessä luvussa paneudutaan ihmishahmoista nouseviin merkityksiin. Petterssonin nostamista motiiveista tutkimukseni keskittyy eniten utooppiseen unelmointiin, jossa fokuksena on katsanto toiseen, tuonpuoleiseen maailmaan, sekä ihmissuhteisiin ja luontokuvaukseen. Affektiivisina eli vaikuttavina kuvauksina teoksessa koen luonnon, rakkauden ja perheen sekä elämän ajallisuuden tematiikkaan liittyvät kohtaukset. Runoelmia yhdistävänä pohjateemana on ihmiselämän kuvaaminen suomalaisen talonpoikaisperheen näkökulmasta, mistä nousevat katsannot luontosuhteeseen, puolison kaipuuseen ja rakkauteen sekä matkaan kohti tuonpuoleista iankaikkisuuden perspektiiviä.

Tulkinnassa huomionarvoista ovat kristillistä luentaa korostavat seikat. Tällaista luentaa teoksessa aktivoivat kristilliseen elämään ankkuroituvat runot "Joulu-ilta" ja "Rippilapset" sekä useat temaattisesti kristillisyyteen kiinnittyvät sanat, joista voidaan mainita esimerkkeinä sanat "autuus", "armo", "iankaikkisuus" ja "pyhä". Toistuvat luontokuvat näyttäytyvät temaattisessa useasti

tarkastelussa symboleina, ja jotkin niistä voidaan kirjailijan muuhun tuotantoon peilaten nähdä kirjailijakohtaisina symboleina (Lummaa 2007, 205). Näistä esimerkkeinä ovat tähtijoukko ja karhu. Tähtien symboliikka tekee metsän miljööstä huoneen kaltaisen tilan, jossa perillepäässeiden soihtut valaisevat. Huomataan, että motiivin symboliikka luo uuden temaattisen kehyksen tulkintaan. Karhun kanssa telmiminen liittää ihmisen läheiseen, jopa leikkisään ja lapsenomaiseen vuorovaikutukseen luonnon kanssa, minkä voi nähdä kuvana rauhan tyyssijasta, jossa petoa ei tarvitse pelätä. Toisinaan tietty kielikuva puhuu yhtäaikaisesti useiden allegorioiden puolesta, kuten runossa "Keinu", jossa keinu keskeisenä motiivina ilmentää ihmiselämää syklisenä, mutta päättyvänä matkana ja toisaalta yhteisenä, kokemusellisena hetkenä ihmisten välillä:

Nyt kanssani keinuhun käy,
Mun impeni, valkeal liinal; [– –]
Iltana helluntain.
Heilahda korkeelle keinu,
Ja liehukoon impeni liina
Illalla lempeäl.
[– –]
[Aika] Pois kiitävi vauhdilla kiitävän virran
Himmeään Unholaan
Seisahda heiluva keinu,
Jo kelmenee impeni poski
Illalla lempeäl. (Kanervala, 212-213)

Katkelmasta huomataan, että runo osoittaa kirjaimellisen ohitse toiseen merkitykseen. Runon narratiivia kannattelee konkreettinen keinunta, joka syklisesti toistuessaan rinnastuu elämän etenemiseen. Keinun seisahtuminen kuvastaa maallisen elämänmatkan loppua ja ilta tematisoituu elämässä vanhuuden ajaksi. Unhola viestii sekä ruumiisen ihmisen, että ihmiselon muistojen vähittäisestä haalistumisesta ajan kuluessa. Runo näyttää merkityksellistyvien motiivien kautta maalailevan kuvaa ihmiselämän katoavaisuudesta. Mimeettisen ja temaattisen tason läsnäolo on kyseisen runoesimerkin tapaan runokokoelman kokonaiskuvassa läpikulkevana näkökulmana runoelmassa kokonaisuutena.

3.2 Elämä matkana - allegorisuus runossa "Eksynyt impi"

Yksi *Kanervalan* runonarratiivien toisteinen tapahtuma on matka. Runojen juonellista kulkua esitetään hahmon tai ryhmän näkökulmasta, jossa usein lähdetään liikkeelle jotakin kohti tai ainakin runon ajallisella janalla edetään kronologisesti vaiheista toiseen. Matkan kuvaus säilyy laajana

teoksen läpi kulkevana kuvana nostaen sen allegorisen tutkinnan kohteeksi. Kanervalassa matkan kuvauksessa ilmentyykin vaikuttavalla tavalla Kiven tyyli murroksen kirjailijana katsoa sekä taakse että eteen (Heinonen 1997, 63).

Seuraavaksi otan tarkasteluun *Kanervalan* runon ”Eksynyt impi”, jonka tapahtumat liittyvät tekstin ilmitasolla matkantekoon haastavana korpivaelluksena ja henkisellä tasolla tulevaan suuntautuvana pyhiinvaelluksena. *Kanervalan* runot ”Eksynyt impi” sekä ”Äiti ja lapsi” edustavat selkeimmin aiheiltaan matkanteon runoutta, joissa päähenkilön eteneminen on keskiössä. Juonen voi tulkita näissä laajemmin elämän kuvaukseksi. Myös runot ”Karkunpyynti” ja ”Uudistalon-perhe” liittyvät matkalla olemiseen, mutta näissä temaattinen kärki tuntuu olevan enemmän työnteossa. Analyysissa huomataan, että narratiivinen juoni kiinnittyy matkan kuvaukseen rakentaen pitkittynyttä metaforaa ja runojen toista temaattista sanomaa, allegoriaa.

”Eksynyt impi” kuvailee nuoren neitokaisen, immen, taivalta läpi synkän ja vaaroja täynnä olevan metsän. Tarinallisessa kokonaisuudessa on paljon luonnon, olosuhteiden vaihtelun ja mielentilojen kuvausta, ja impi on tapahtumien ainoa inhimillinen henkilöahmo. Muita henkilöitä runo ei esitä vaan tapahtumat rakentuvat immen matkanteosta, rukoustyyppisistä ”haasteluista korkeudelle” sekä ajatuksista ja toiveista. Runon puhuja siis esittää immen ja ympäristön vuorovaikutusta sekä tapahtumia ja tunnelmia kaikkietävän kertojan perspektiivistä.

Runossa immen monologia esiintyy tilanteissa, joissa matkanteko pysähtyy, ja hahmo miettii suuntaansa. Matkan alussa impi pyytää korkeimman varjelusta matkalleen: ”Suo mun aina silmäl puhtaal, vakaal / Puolees taitavani katsahtaa / Opeta mua eloo rakkauden, / Valkeutes pyhä virtakoon / Poveheni, ja mä, pelkäämättä / Pimeyden valtaa, tieni käyn.” (Kanervalan, 313). Lausahdus on rukouksenomainen pyyntö korkeuteen, joka viestii vakaumuksellisuutta, johdatuksen pyytämistä sekä aietta noudattaa luoja-hahmon ohjeita ”puhtaasti” ja ”vakaasti”. Pyyntö pyhän valkeuden virtaamisesta näyttäytyy pyyntönä mielen ja ajatusten puhtaudesta, joiden avulla impi kykenee matkaamaan pimeydessä tehden oikeita valintoja. Tässä voidaan nähdä Kiven kirjallista tapaa esittää rikkaan henkisyyden ja oikeudenmukaisuuden hyvettä (Heinonen 1997, 61). Ihminen ei asemoidu elämänsä keskipisteenä ja viimekätisenä päättäjänä vaan sen kulkuun voivat vaikuttaa hänen ulkopuoliset voimat. Suhde ja kunnioitus luojaan ja luomakuntaan nousee kunnioitusta korostavien pyyntörukousten kautta jalustalle ja elämä mieltyy tarkoituksellisena lahjana.

Valkeus ja pimeys luovat hyvän ja pahan vastakkainasettelun runoon. Metsässä impi on pimeyden keskellä, mutta pyytäessään valkeutta sydämeensä hän uskoo selviytyvänsä pimeyden, laajemmin

ymmärrettynä pahan maailman, keskellä. Hän myös tiedostaa elämän luonteen - eteen tulee vaikeuksia, joiden läpi on käytävä pelkäämättä ja katse suunnattuna korkeuteen. Elämä esitetään valkeuden ja pimeyden kuvauksen kautta jatkuvana taistelun kenttänä hyvän ja pahan välillä. Matka ei etene ilman kokemusta pimeydestä, siis maailman kurjuudesta ja pahuudesta, mikä alleviivaa elämän riippuvaisuutta molemmista todellisuuksista. Tästä huolimatta immen sanoissa heijastuu toivo paremmasta, pääsystä ”kunnian kaupunkiin” (Kanervala, 313). Toivoa ja luottamusta vahvistaa myös immen rauha vaarojen keskellä – peikkojen ja kyöpelien keskellä impi teroittaa ”sinisilmänsä” lakkaamatta korkeuteen. (Kanervala, 314). Runo esittää valkeuden ja pimeyden kuvallisuuden kontrastilla elämää hyvän ja pahan taistelutilana sekä matkana pois tästä pahasta ja syntiinlangenneesta todellisuudesta taivaallista määränpäättä kohti.

Immen matkalle osoitetaan selkeä määränpää, jo mainittu kielikuva ”kunnian kaupunki”. Ilmaus assosioi yhteyden kristillisessä perinteessä ja taiteessa esitettyihin kuviin taivaallisesta kaupungista. Mikko Turusen huomio kerronnassa ilmenevästä metaforisesta ajattelusta sekä viitteistä hengelliseen tulkintakehykseen ja kansanuskon mytologiseen luontoon voidaan havaita (Turunen 2016, 187). Kielikuva tuonpuoleisesta taivaallisesta määränpäästä toistuu runossa useita kertoja, hieman erilaisilla sanallistuksilla, kuten ”kotokartanon juhla”, ”kaunis maa” ja ”kunnian sali”. Kunnian kaupunki toimii runossa myyttisenä metaforana, sillä konkreettisesti matkaa ei tehdä loisteliaaseen kaupunkiin vaan miljöönä pysyy Pohjolan synkkä metsä. Kunnian kaupunki on siis mielen kuva paikasta, jonne impi pääsee päätettyään maallisen matkansa ja sopii kristilliseen viitekehykseen, jonka ilmauksia Kivi tarjoaa laajalla katsannolla usein (Nupponen 2005, 198). Johanneksen Ilmestyskirjassa taivaasta puhutaan pyhänä kaupunkina (Ilm. 21:2). Allegoriassa elämän päämääränä näyttäytyy runon valossa taivaan maa, jonne impi kuoltuaan ja kuuliaisesti vaellettuaan matkaa.

Ilmestyskirjaan viittaa runon kuvastosta myös lumivalkea hame, jonka impi pyytää luontoäitiä ompelemaan ja valkaisuamaan. Uudessa testamentissa on maininta autuaista ”valkeavaatteisina”, jotka ovat valkaisseet pukunsa (Ilm. 7:14). Valkea ja puhdas mekko tässä kehyksessä viittaa myös kristilliseen kasteasuun, joka symboloi pukeutumista puhtauteen ja lahjavanhurskauteen. Immen pyynnön voi tulkita pyyntönä puhdistua matkan aiheuttamasta liasta, tematisoituna synnistä, ja saada pukeutua virheettömään taivaalliseen pukuun. Runon allegoria korostaa tässäkin kaipuuta tuonpuoleiseen toiseuteen, jossa maallisia virheitä ei ole.

Kristilliset metaforat ja sanasto ovat tärkeitä runon tulkintaan vaikuttavia tekijöitä. Luonnonvoimat toimivat personifikoituina ja kuin enteillen tuomiota: ”Öinen laakso murheellisest huokaa, / Kuni uhkais päivä tuomion.” (Kanervala, 314). Laakson synkkyys ja kylmyys vertautuu viimeiseen

tuomiopäivään, jolloin selviää pääseekö vaeltaja taivaaseen. Allegorisuuden läsnäolo osoittuu runon luennassa lukijan katseen kiinnittyessä konkreettisesta abstraktiin. Metsän synkkyys mieltyy pelottavaan tuomiopäivään ja pohdintaan siitä kohtaako julma tuomio impeä elämänmatkan jälkeen. Synkkään kuvastoon liittyy vuori, josta ”[m]ustat luolat tuijottaa / Niinkuin tahtoisivat hänet niellä / Ahneest ammottaviin kitoihinsa” (Kanervala, 314). Taivaskuvaston rinnalle runo rakentaa vastapoolina mystisen ja synkän erämaakuvaston taruolentoineen. Vuoren synkeät luolat toimivat ikäänkuin kuvainnollisesti kertoen tuomiopäivän pelottavuudesta. Luolista syöksyy ”peikkoja ja kyöpeleitä” (Kanervala, 314) luoden intertekstuaalisen yhteyden kansantarustoihin. Kuitenkin tapahtumien keskellä immen katse pysyy korkeudessa, joka toistuvana mainintana tuntuu suojelevan neitoa maan kauhuilta. Runoelman esittämässä elämässä kuvataan siis olevan mukana kuuliainen jumalanpelko, joka saa ihmisen pohtimaan vaelluksensa suuntaa ja tekijöitä sekä kohdistamaan katseen ajallisten houkutusien ulkopuolelle.

Impi joutuu matkallaan harhailemaan pimeässä ja vaarojen uhkien alla, mutta lopulta hän löytää takaisin kotiin. ”Eteenpäin hän yhä käyskeleevi / Kuusistossa ruohottomal maall.” (Kanervala, 314). Immen suunta ei ole suora ja selkeä, sillä hänellä ei ole polkua, jota kulkea. Eksyksissä tärkeäksi osoittautuu, että impi kohottaa katseensa taivaalle ikään kuin johdatusta toivoen. Runon voi nähdä eräänlaisena tuhlaajapoika-kertomuksen uudelleenkertontana, jossa omin päin maailmalle lähtenyt nuori neito eksyy ja oppimatkan jälkeen palaa takaisin. Tätä tulkintaa vahvistavat immen kohtaamat haasteet ja päämääränä oleva suuri juhla. Poikkeavuutena tuhlaajapoikakertomuksesta on se, että immen tekemät virheet eivät matkalla korostu, vaan sen sijaan keskeistä on hahmon riippuvuus johdatuksesta.

Matkantekoa kuvataan paljolti ympäristön maiseman ja tapahtumien miljöön kautta luonnon ikään kuin vuoropuhellessa ihmisen kanssa tämän elämän eri vaiheissa. Vuoropuhelun toisena osapuolena ilmaistaan paikoin äitihahmo, jonka tulkitsen kotimaan symboliksi. Äiti kehottaa tytärtään etenemään kiireellä: ”Autuutes sua vartoo sua, riennä, riennä [– –] Pääsi voitele, se kohta kantaa / Ihanaisen kunjan seppelin [– –] Sali lehditetty vartoo sua” (Kanervala, 315). ”Maa-äiti” ohjeistaa tytärtään taivaalliseen kotiin, mikä kirkastaa matkanteon päämäärää ja tarkoituksellisuutta. Matkan kuvaus heijastelee kuvaannollisella kielellä ihmiselämän iloja ja suruja sekä tarkoitusta – impeä odotetaan hääjuhlaan. Runo sisältää viittauksen Kristuksen morsiusmystiikkaan, jossa impi on symboloi morsiusmatkallaan olevaa seurakuntaa. Myös ”Joulu-ilta”-runossa on tunnelmaa kuvattu kuin ”hääjuhlan synkeäs yössä” ja tätä ajatusta ”Eksynyt impi temaattisesti jatkaa (Haapala 2016, 201). Runo päättyy kuvaukseen aholla:

Ahol tuulisella hyppeleevi

Karitsainen emons ympäril.
Mutta nukkunut on äitin helmaan
Kaunis tyttärensä ainiaaks. (Kanervala, 316.)

Viimeisessä säkeistössä mainittu karitsa esiintyy runossa ensimmäisen kerran. Se näyttäytyy valkean hameen tavoin symbolina puhtaudesta ja viattomuudesta sekä lisäksi kristillisyyden messiaasta. Impi on kuollut äidin helmaan ja tunnelma on kevyt ja rauhallinen korostaen maanläheisyyttä ja ajallisuuden päätepidettyä. Immen maallinen matka on päättynyt, ja hengellisessä tulkinnassa kulku on jatkunut kunnian kaupunkiin.

”Eksynyt impi” kertoo allegorista tarinaa ihmisen elämästä erilaisine vaiheineen ja haasteineen. Ihmisellä esiintyy kaipuu suurempaan kuin mitä maailma tarjoaa - hän kurkottaa näkymättömään. Kuvauksen elämässä avautuu moninaisia tilanteita, kirkkaita ja synkeitä maisemia, jotka kuvailevat elämän rikkautta ja haastavuutta. Elämään pyydetään varjelusta ja vaikeuksien keskellä katse kiinnittyy korkeuteen, parempaa tulevaa toivoen. Läsä on myös hyvän ja pahan todellisuus, joiden välissä ihminen hapuilee. Ihminen on kuvaannollisesti maan ja taivaan välissä matkatessaan taivaalliseen. Maa ei kuitenkaan näyttäyty ainoastaan synkeänä paikkana vaan myös turvallisena kotina ja ”äitinä” - kotimaan osoitetaan olevan ihmiselle merkityksellinen monella tapaa.

3.3 Luonto-kuvauksen allegorisuus ”Kanervakankaalla”-runossa

Luontokuvaus on vahvasti läsnä *Kanervalan* runoissa, mikä nousee jo kokoelman nimestä esiin – kuvaus ja tapahtumat liittyvät kanervaa kasvavaan kangasmaahan. Myös yksittäisten runojen otsikoissa luonto aiheena tulee esille. Näitä ovat ”Kanervakankaalla”, ”Anjanpelto”, ”Karhunpyynti”, ”Ruususolmu” ja ”Niittu”. Runoissa luonto saa tärkeän osan ihmiselämän yhteydessä, ja paikoin luonnon elementit personifikoituvat heijastamaan ihmismielen kokemuksia elämän luonteesta ja merkityksestä, jolloin ne saavat symbolisen tarinankertojan roolin. Keskityn tässä tutkimaan minkälaisia allegorioita runoissa toisteiset luonnon motiivit taivas ja metsä luovat. Myös muut luonnon motiivit, kuten meri tarjoaisivat otollisia aineksia allegoriseen tulkintaan.

Yksi toisteinen luontokuva *Kanervallassa* on taivas, joka esiintyy muutamaa runoa lukuunottamatta kaikissa kokoelman runoissa. Taivas toimii runoissa metaforisena motiivina välittäen henkistä ja esteettistä affektiivisuutta, millä tarkoitan arvoasetelmien ja kokemuksellisuuden peilaamista. Taivaan kuvaukset merkityksellistyvät tuonpuoleisuuden kohteena maanpäällisen elämän jälkeen, rukouksien vastaanottajana ja elämän eri vaiheiden ilmentäjänä.

Mikko Turunen (2016, 182) toteaa runon kiinnittyvän romantiikan luontokäsityksiin, jossa salattu ja hallitsematon myyttimaailma ovat läsnä, ja yhteisen kokemuksen taustalla voi olla rinnakkaisia maailmoja, kuten kristillisiä tuonpuoleisuusnäkyjä. Tuonpuoleisuuden metafora syntyy ihmisten näkemän tähtitaivaan rinnastuessa taivaan juhliin runossa Kanervakankaalla:

Tähtien joukkoa katselee ukko,
Tyynesti miettien:
Onko ne kynttilöi taivahan häistä,
Salista loistavast,
Tai hurskaitten henkii täältä,
Nyt kunnian istuimil siellä? (Kanervala, 311.)

Runossa taivaan tähdet assosioituvat taivaan hääjuhlien kynttilöihin ja hurskaiden henkiin runon vanhan ukon kokemana. Taivas projisoituu siis hengelliseen merkitysulottuvuuteen, kun runon konkreettisen kuvan, tähtitaivaan, rinnalle tuodaan toinen kertomus taivaan häistä. Taivaan juhla-ateria rinnastettuna kirkkaaseen luontomaisemaan rakentaa luonnolle ylevyyttä ja arvokkuutta, mikä kielellistetäänkin ”jylhänä linnana”. Metsän kokemukseen tulee kuvauksen kautta ”pyhän tuntua”, sillä maisemalliseen tilanteeseen sisältyy välähdyksenomaisesti jotakin odotetusta tulevasta. Katkelma on lausuttu ukon äänellä, joista voi tulkita tämän mieltävän luonnon yksityiskohtien symboloivan jotakin abstraktimpaa sanallistamatonta kertomusmaailmaa, jossa myyttisyys ja esteettisyys on merkityksellisesti esillä.

Taivas asemoituu runon tulkinnessa motiiviksi sen toisteisuuden takia. Elementtinä se on osallisena vanhan ukon kokemuksissa yhtenä – ukko elää ja toimii vuorovaikutuksessa sen kanssa, ”[s]yksysen taivaan all” (Kanervala, 311), ikään kuin hurskaiden katseiden alaisuudessa. Tapahtumana miilunpoltto luo runoon kansanperinteen tuntua, ja Metsolan herra assosioituna Tapio-jumalhahmoon värittää edelleen sekoitetun tilan vaikutelmaa, joka on kielikuviltaan vaikuttavan runsas. Taivaan valot valaisevat seesteisiä ja kuitenkin ilontäyteisiä kuvauksia: ”Niinpä, kosk kankaalla pohjonen soittaa, / Tähtien loistaes / Hyppelee Tapion impien joukko [– –]” (Kanervala, 312). Valoisa kuvallisuus ja hahmojen vuorovaikutuksellinen yhteys maalaavat runon allegoriasta rauhallista temaattista matkaa läheisestä maasta taivaan saleihin.

Taivaskuvastossa tulee esiin allegorisuuden projisoiva luonne - taivaalla kuvaillaan tuonpuolisuutta, jota ei voida ilman vertauskuvallisuutta kuvata. Tuohon tuonpuoleiseen runon hahmo kokee henkistä kaipuuta pohtiessaan oman elonsa keskellä edesmenneitä ja ikuisuutta. Kaipauksen tunnelmaa vahvistaa se, että taivasta pysähdytään katselemaan, kuten impi vaelluksellaan - ”[t]oki korkeuteen teroitettut / Lakkaamatta sinisilmät on” (Kanervala, 314). Taivas asemoituu

kanssakokijaksi, jolle ihminen tuntojaan ja kysymyksiään esittää seuraten tämän jälkeen luonnossa ilmitulevaa vastausta.

Merkitykseltään latautunut toistuva tapahtuma runoissa on sääolojen muutos taivaalla, mikä tuntuu ilmentävän hahmojen elämän eri vaiheiden kokemuksia. Tämä näkyy synkkien myrskyjen ja iloisen kirkkaiden hetkien kontrastisena vaihteluna, valon ja pimeyden vuorotteluna. Sääolojen muutos havaitaan muun muassa runossa ”Karhunpyynti”, jossa miesjoukko on lähdössä metsästämään.

Kosk aamun koi
Otsalt taivahan
Pois viskasee synkeän yön
Ja aurinko kiireensä nostaa (Kanervala, 317)

Tässä katkelmassa taivaan ”otsalla” on synkeä yö. Taivas personifikoituu tässä ihmisen kaltaiseksi olennoiksi, jolla on kasvot ja persoonallinen toiminta. Luontokuvan takaa ikään kuin raotetaan luoja-hahmoa, joka tarkkailee ihmisten elämää ja vaikuttaa maailman olosuhteisiin, yön ja päivän sekä myrkyn ja tyyneyden vaihteluun. Aamun koi kuvana kertoo aamun ensi sarastuksesta, joka karkoittaa yön pimeyden tuoden valon ja mahdollistaen miesjoukon metsästysretken. Aamunkoi on kielikuva aamun sarastukselle ja valon voitolle pimeydestä, ja se esiintyy symbolina muun muassa Raamatussa. Allegorisena tulkintana voidaan esittää ihmisen odottavan hyvän voittoa pahasta, päivän koittoa, jonka seurauksena myös ihminen kykenee tekemään toimensa ja iloitsemaan elämästään.

Runojen kuvallisuudessa sekä ihmisen että taivaan katseen käyvät kohti toisiaan, kuten runossa ”Eksynyt Impi” huomataan: ”Kohden taivast otsa puhdas välkky, / katsannossa ompi tyyneys.” (Kanervala, 313). Toisteinen ilmaisu runoissa on ’katsanto’, joka usein kohdistetaan taivaalle, jolta pyydetään matkalle suojaa ja varjelusta, ”Joulu-ilta”-runossa taivas mieltyy lahjojen ja siunauksen antajana. Sama toistuu rukouksena kyseisen runon seuraavassa kappaleessa: ”Vallitsija kirkkaan korkuuden, / Suo mun aina silmäl puhtaal, vakaal / Puolees taitavani katsahtaa” (Kanervala, 313), ja tässä tematisoituu taivaan luoja uskomusten kohteena, kuten matkan analyysissä jo todettiin.

Luonnon kautta siis heijastellaan paljon tuonpuolisen allegoriaa. Tähän kuvaukseen liittyy myös rauhan ja kauneuden tunnelma, jonka puoleen runon kokija haikailee. Runon ”Mies” viimeinen kappale kuvaa miehen kuolemaa ja siirtymistä tuonpuoleiseen:

Mutta kerran koska iltahetkel

Kuusen kruunust tähti uneksui
Mies oli lepoon käynyt, sydämmensä,
Lemmenlämmän ennen, kylmä oil,
Mutta hänen otsalt aamu paistoi
Hänen huulilt hymy taivaallinen. (Kanervala, 327).

Katkelma osoittaa miten luonto toimii ihmisen elämän kuljettajana - ilmaus ”iltahetkel [k]uusen kruunust tähti uneksui” ymmärretään metaforana kuolemalle. Sävy on kuitenkin ylevä, ja säkeistössä seuraa kylmän ja lämpimän sekä hämärän ja kirkkauden kontrasti. Vaikka mies on kuollut kuin himmennyt tähti sydän kylmenneenä, hänen kasvoissaan säteilee lämmin ja kirkas aamu. Tulkinta antaa asialle sen selityksen, että miehen sielu on siirtynyt taivaalliseen paikkaan. Kuoleman tyyneys on tyypillinen juonen päätös Kanervallassa – allegorisesti tämä mieltyy sielun viimeisenä matkana ”taivaan kotojuhlaan”.

Metsä on runoissa toistuva miljöö kodin, työn ja matkanteon paikkana. Suomalainen asuu metsässä, ja sen kolkkaus tuntuu osittain maalailevan melankolista mielenmaisemaa. Metsä on samaan aikaan suojaista turva ja myyttisessä hämäryydessään tuntematon. Metsäkuvauksiin liittyy paljon myös kontrastia - pimeydestä loistaa valkeus tai myrsky selkenee yllättäen. Tulkitsen, että *Kanervala* runsaalla kuvallisuudella heijastaa suomalaisen kansankuvauksellisen luonteen ja ajatusmaailman piirteitä, ja että ihmiselämä laajassa mielessä on kokoelmassa keskeistä. Metsän tärkeys kirjailijalle itselleen välittyy runoteoksessa, ja usein kuvauksessa käyskennellään metsässä kertoen luonnon toiminnasta maalailevin kuvauksin. Jari Heinonen kirjoittaa: ”Hän [Kivi] halusi näyttää suomalaisen kansan sellaisena kuin se todellisuudessa oli, arkivaatteissaan. Kivi ei halunnut olla sankarillinen, pikemminkin inhimillinen.” (Heinonen 1997, 64).

Avausruno ikään kuin maalaa metsäisen näyttämön koko teokseen luoden sidosteisuutta runojen välille. Mikko Turunen (2016, 179) esittää *Kanervalan* teosten avaussäkeiden kehystävän puhetilannetta, ympäristöä ja tilannetta Kiven lyriikalle tyypilliseen tapaan aloittaen kohdepaikan nimeämisestä, minkä jälkeen muodostetaan vertikaalinen akseli tai horisontaalinen näkymä; ”Kanervakankaalla savuaapi miilu” (Kanervala, 311). Turunen sanoo Kiven runouden omaperäisyyden syntyvän konkreettisesta havainnollisuudesta ja tarkoista etnografisista aineksista, ja merkitsee miilunpolttaja-aiheen käytetyksi romantiikan vakioaiheeksi, mikä sopii Kiven rooliin murroskauden kirjailijana.

Kotina metsä esiintyy kokoelman avausrunossa *Kanervakankaalla*. Siinä kuvaillaan ”honkien juurilla” asuvan ukon elämää kokonaisvaltaisesti metsäympäristössä. Metsä on miehen luontainen

asuinsija, josta käsin ympäristön tapahumia tarkastellaan. Metsä kotoisana positiona saa ikkunamaisen roolin, josta yhteiskuntaa ja elämää tarkastellaan ja arvotetaan.

Kanervavuoteeltans katselee ukko
Kuningast ankaraa,
Mi viimein taas astelee
Pois linnaansa himmeään, jylhään (Kanervala, 311).

Metsä mieltyy säkeistössä sekä ukon että ”metsän kuninkaan” kodiksi. Kangasmetsän kuvailu kanervavuoteeksi luo metsästä läheisen, kodinomaisen ja kiireettömän lepopaikan, ja muistuttaa myös Seitsemän veljestä -romaanin Jukolan veljesten lauluista. Vakaasti asteleva ”metsän kuningas” mieltyy jo mainittuun Tapio-hahmoon, mutta on lisäksi symbolinen kuva karhulle suomalaisen metsän kuninkaana. Tunnelma runossa on kunnioittava ja tyyni ukon tiedostaessa ’kuninkaan’ voimallisuuden ja arvon sekä antaen tälle miljööön hallitsijana oman tilansa. Luonnollisena asuinympäristönä metsässä luodaan kunnioitusta luonnon eri osapuolten välille - ihminen toimii siis yhteydessä luonnon kanssa. Metsä esitetään eläinten ja myös myyttisten hahmojen valtakuntana, jossa kuitenkin ihmiselläkin on paikkansa. Rauhan tunnelma kuvaa metsän suojaisuutta ja sopuisuutta. Miehen on hyvä olla ja elää metsässä, sillä hän tuntee sen ja tulee toimeen sen kanssa. Ukko kertookin ”Ihmei ja tarinoi / Metsolan tummist, kaikuvist linnoist - - Ja hongiston kantele kaikuu.” (Kanervala, 312). Ukko osaa kertoa metsästä ja sen tarinoista niin, että hän ikään kuin osaa soittaa sitä. Metsässä tuntuu avautuvan myyttien maailma sekä tarinankerronnan paikkana, jossa on myyttisiä olentoja ja rinnakkaisen maailman kuvailua näynomaisesti. (Turunen 2016, 182). Runon lopun kuvauksen tunnelmasta metsä näyttäytyy yhtä aikaa työnteon ja levollisuuden paikkana:

Niinpä hän, kylästä kaukana, viettää
Aikansa, harmaapää:
Milloin hän istuu ja kauhaansa veistää
Leimuaval nuotiol,
Ja milloin taas nuijiilee miiluans,
Ja kumahtaa kanervakangas (Kanervala, 312)

Ukon aika etenee metsässä kylästä etäällä. Runo osoittaa kuvailevansa osaltaan elämän matkaa, miilunpolttajan elon vaiheita. Hahmo tuntuu nauttivan elostaan luonnon keskellä tulkiten luonnonmerkkien projisointia hengellisestä rinnakkaismaailmasta. Metsä ilmentää väliaikaista kotia, paikkaa elämänmatkalla tulevaan.

4. Ihmisen allegorisuus

Elämän kuvauksen allegorisuuden lisäksi toinen tarkastelukulmani analyysissä on ihmisen allegorisuus. Jari Heinonen toteaa Kiven esittävän kuvaamansa hahmot koreilematta ja realistisesti, ikään kuin olisi heidän tasollaan, ymmärtäen ja arvoa antaen (Heinonen, 1997, 64). On mielenkiintoista tutkia minkälaisia temaattisia hahmokuvia Kivi *Kanervalassa* rakentaa ja mitä ne voivat kertoa suomalaisuuden identiteetistä ja perhedynamiikasta. Seuraavissa kappaleissa eritellään ”Uudistalon-perhe” ja ”Keinu” -runoista löytyviä ihmisen allegoriaa rakentavia elementtejä ja kootaan niiden luomaa temaattista narratiivia.

Paitsi että Kanervalan runot vahvistavat elämän merkitystä eräänlaisena pyhiinvaellusmatkana tuonpuoleiseen, ne nostavat arvostavasti myös ajallisten ihmissuhteiden tärkeyttä. Viljo Tarkiainen kuvailee Kiven lyyrisyyden laaja-alaista vaikuttavuutta ja omintakeisuutta osuvasti: ”[Runoelmien] sisällys on omituinen, kuvat ja vertaukset einomaisen voimakkaita, koko henki jalo ja perisuomalainen [–]” (Tarkiainen 1984, 273). Jalon hengen tunnelma tuntuu välittyvän luennassa runojen arvoasemoinnin ja henkilöhahmojen välisen arvostuksen ja huolenpidon läpi heijastettuna. Analyysissä olennaiseksi korostuvat siis perheen merkityksellisyys elämän perussisältönä, kaihoisa rakkaus ja kansallinen identiteetti. Jari Heinonen kirjoittaa, että ”[Kivi] halusi näyttää suomalaisen kansan sellaisena kuin se todellisuudessa oli, arkivaatteissaan. Kivi ei halunnut olla sankarillinen, pikemminkin inhimillinen.” (Heinonen 1997, 64). Kansa näytetään arkivaatteissa, mikä tarkoittanee sikäli realistista kuvaa, että siitä ei esitetä kiiltokuvamaista hahmotelmaa, sen sijaan perheyhteisön arjen kuvaus antaa rosoisuudessaankin lämpimän vaikutelman. Allegorisesta näkökulmasta on hedelmällistä tutkia mitä merkityksiä tekstin ilmitason takaa ihmishahmoista ja yhteisöllisestä identiteetistä avautuu.

4.1 Miehen ja naisen allegorisuus runossa ”Uudistalon-perhe”

Tarkastelin runojen ”Eksynyt impi” ja ”Kanervakankaalla” kohdalla matkan tematisoitumista elämänkulkuna. Kanervalan allegorisen kuvan luomisessa on mielenkiintoista myös ihmishahmojen kuvaus ja niihin liittyvät arvotukset ja merkitysulottuvuudet, ja näiden allegorisuuden olemusta tarkastelen ”Uudistalon-perhe”-runoa tulkitsemalla. Se on kertova ja verrattain pitkä runo, joka koostuu 28 trokeemittaisesta nelisäkeisestä säkeistöstä ja muodostaa

"elämäntulkintana yhtenäisen sikermän" sitä seuraavien "Ruususolmu"- ja "Mies"-runojen kanssa (Hollsten 2016, 268). Aiheena runossa on miehen tekemä pellon uudisraivaus metsästä, mikä Anne Hollstenin huomion mukaan toistuu Kiven tuotannossa muun muassa Nummisuutareissa. Työntekoa kuvataan sikäli patriarkalisesta näkökulmasta, että mies ahkeroi fyysisen työn äärellä ja naisen vastuuseen ja rooliin kuuluu kodinhoito ja ruoanlaitto. Runossa arkisen talonpoikaiselämän kuvailun kautta pyritään näkemään onnen hetkiä, joihin hahmo kokee olevansa tarkoitettu. Työ tulkintani mukaan esitetään paitsi raskaaksi myös tarkoituksenmukaiseksi ja palkitsevaksi. Samoin roolit perheessä ovat miehellä ja naisella heidän erilaisuutensa vuoksi eroavia ja kuitenkin arvostettuja ja hyödyllisiä. "Uudistalon-perhe" runon nimenä tematisoituu uuden luomiseen työn kautta – perheen hyvinvointi kasvaa työnteon kautta. Talo mieltyy kotina ja elämän peruselementtinä, joka perheen yhteisen työn kautta rakentuu.

Miehen työssä korostuu luonnon läheisyys ja ihmisen riippuvaisuus siitä; "Raikas tuuli Pohjolasta / Käy ja metsä humisee" (Kanervalalla, 321). Runoelmakokonaisuuden tapaan tässäkin runossa miehen kiitollisuus luontoa kohtaan välittyy maininnoissa "[t]oivo hänen kasvoilt loistaa"(Kanervalalla, 321) ja "[mies] seisoo ilon katseel" (Kanervalalla, 321). Hahmojen mielentilan kuvauksen kautta esitetään luontosuhteen arvostusta, ja toisaalta sitä että ihmisen osana sen yhteydessä on elättää itsensä tekemällä työtä ruokansa eteen. Pellonraivauksen työtä sanallistetaan onomatopoeettisin ja runomittaan sopivin verbein ja ilmauksin, kuten "juuret räikyy", "kirves vilkuu" ja "metsä maikyy". Metsätyö liittyy runon sekä aiheensa että kuvailunsa puolesta "Kanervakankaalla"-runon miilunpoltoon. Tekstuaaliset keinot ovatkin Kanervalassa ohittamaton työkalu runojen temaattisen yhtenäisyyden rakentamiseen, mikä huomataan ihmisen luontosuhteen ilmentämisessä. Kuvailevilla ilmauksilla "armas vaimo" ja "uljas mies" tunnutaan korostavan ihmisen luonteessa olevaa mielen kauneutta ja henkistä ylevyyttä.

Runon tapahtumat esittävät jo mainitun ilmauksen tavoin "kansan arkivaatteissa" (Heinonen, 1997, 57). Kuitenkin arkiseen toimintaan sisällytetään ylevä kuvaus taitavasta työnteosta. "Hetken päästä metsän kohdust / Kaikuu tuima paukaus, / Korvest astuu ampuniekka / Koirasmetso saaliina" (Kanervalalla, 321). Katkelmaan siirrytään yllättäen miehen jäädessä ihailemaan lakeutta ja kuullessaan metson kotkotuksen. Kerronta painottaa miehen taitoa pellon raivaamisen lisäksi myös metsästä. Kohtaus merkityksellistyy ihmisen taitona hyödyntää kunnioittaen luonnon tarjoamia "lahjoja". Mielenkiintoista on myös miehen ja luonnon uroksen, koirasmetson, kohtaaminen, josta mies ottaa voiton. Ihminen mieltyy tämän kautta luomakunnan kruunuksi, jonka kuitenkin on kunnioitettava ympäristöään, ja tehtävä osansa sen eteen. Mies esitetään tyypiltään metsän

miehenä, jossa toimiessaan hän kokee onnellisuutta ja merkityksellisyyttä. Siltä kannalta runon temaattinen viesti toimii kutsuna luontoon.

Sen sijaan naisen rooli runon tulkinnassa ei asemoidu yhtä läheiseksi luonnon kanssa: "Miksi käypi nainen tännen, / Korven rantaan raiskioon?" (Kanervala, 322). Runon puhujan kysymys tuo luentaan yllättyneen vaikutelman ja viestin, että naisen odotettu tehtävä ei ole fyysien työn tekeminen metsässä. Kuitenkin ruoan tuojana hän ikään kuin oikeuttaa tulonsa raivauspaikalle. Yhteinen ateria saa runossa merkittävän aseman kohtaamisen ja jakamisen paikkana, johon molemmat ovat tuoneet syötävää. Mies alkaa tarinoida paikan menneistä ajoista ja tuo esiin muun muassa raja-aitojen riidat sekä isännän tulistuminen vaimolle, kun ateria ei ollut otolliseen aikaan valmis (Kanervala, 322). Tarinointi ja muistelu osoittautuu tärkeäksi ja yhteyttä luovaksi toimeksi. Miehen kertomuksesta välittyvä naapuririitaisuus viestii muuten idyllisessä kertomuksessa selvästi havaittavaa ihmisryhmissä ilmenevää omakeskeisyyttä ja kateutta. Naisen reagointi "ilonaurul helinä" ja katsannolla, joka "liekehtii", sisältää tulkinnallisen arvoituksen. Joko nainen suhtautuu tapahtumaan kevyen ymmärtävästi niin, että hahmot yhdessä nauravat sattumuksille tai sitten nainen naurahtaa ikään kuin peittäen omaa pelkoaan siitä onko hän aterian kanssa valmis miehen tullessa kotiin. Tässä tulkintatavassa hän ottaa opikseen miehen kertomuksesta. Joka tapauksessa aterian keskustelu luonnon helmassa äärellä osoittaa ihmiselle olevan tärkeää vuorovaikutus sekä kohdatuksi tuleminen. Naisen tuleminen miestä vastaan näyttäytyy miehelle tärkeänä arvostuksen osoittamisena. Kun nainen lähtee ruoantähteiden kanssa kotiin, mies jatkaa työtään innokkaasti "juurien räikyessä". Metsän miehenä mies mieltyy naista enemmän oman tiensä yksinäisenä kulkijana, minkä vuoksi naisen antama huomio ja arvostus nousee tärkeäksi. Sekä miehen että naisen roolia kuvataan runossa arvostuksellisella otteella, mikä välittyy hahmoja korottavilla kuvauksilla – miehestä ilmauksella "uljas" ja naisesta "kaunis".

Illan tulon myötä havaittava ajallisuus tuo runon sisältöön selkeyttävän jaksotuksen työnteekoon. Illan tuloa kuvataan "[h]eljä aurinko seisoo / Lännen kultakynnyksellä" (Kanervala, 322). Ympäristö personifikoituu ajallisuuden jaksottajaksi, jonka vaikutuspiirissä ihminen elää. Metaforinen ilmaus "lännen kultakynnyksellä" astumisesta kuvastaa auringon laskua ja yön koittamista mikä myös tarkoittaa työn päättymistä ja kotiinpaluuta. Maininta kirkonkellon helähdyksestä illalla assosioituu sapatin eli pyhän ajan alkamiseen. Työnteon rinnalla merkittäväksi arjessa nostetaan juhla ja lepo: "Lepopäivä rauhallinen / armaan naisen huomassa" (Kanervala, 323). Työnteossa nousseiden teemojen luonnon viljelemisestä ja varjelemisesta sekä perheen levosta asemoituvat melko selkeästi kristilliseen kehykseen ohjeista luomakunnassa

elämiseen sekä lepopäivän pyhittämiseen. Elämän merkittäväksi sisällöksi määrittyy työn ohella oikeus lepoon ja elämän iloista nauttimiseen.

Runon kertomuksessa on läsnä toivon tunnelma. Miehen toivo suuntautuu ”niittoon tulevaan”, mikä alleviivaa luottamusta ja projisoi huomioimaan jotain kyseisessä hetkessä vielä tavoittamatonta. Pellonraivaustyötä kuvaillaan myöhemmin asenteellisesti ”toivon katsannolla” (Kanervala, 322). Työhön liittyvä tavoitteellisuus ja näky tulevasta on runon hahmolle, ja samoin Kanervalan kokonaisuudessa useille hahmoille, toimeen ryhtyessä tyypillistä. Sisäistä motivoitunutta näkyä voisi sanallistaa suomalaiselle identiteetille ominaisena nähdyksi sisuksi. Tulevaisuustoivoon liittynee tulevan niiton lisäksi myös toivo tulevista jälkeläisistä, joita vielä ei ole. Runon päättävä säkeistö on kiteyttävä:

Onnen myyri on se miesi,
Kellä oma tanner on,
Ystäväinen vierellänsä,
Povel kalliin synnyinmaan (Kanervala, 323)

Runon allegorisesti teemaksi osoittuu onnellisuuden etsintä. Ihminen pyrkii toimillaan saavuttamaan onnea katsellen toiveikkaasti tulevaan. Tulevasta ei kuitenkaan saa otetta muuten kuin luottamuksella ja peilaamalla itseään historiaan. Onnellisuus näyttäytyykin koettavaksi yksittäisissä arjen hetkissä, kuten metsästäessä, eväsretkellä ja kotiinpalaamisen riemussa. Tekijät onnen takana ovat lopulta yksinkertaisia – kiinnittyminen kotimaahan ja ystävyys kumppanin kanssa. Oman identiteetin arvo koetaan merkitykselliseksi suhteessa maahan ja omiin juuriin sekä ihmissuhteisiin. Elämän ja kokemusten jakaminen toiselle nousee erityisesti tärkeään asemaan, mikä kohostuu kaipuusta kertomusten esittämiseen sekä palaamisesta kotiin.

4.2 Kaipuun tunnelma runossa ”Keinu”

”Keinu”-runo on yksi Aleksis Kiven tunnetuimpia runoja ja se kuvailee helluntai-iltaa ja kyläkeinua, jossa nuoret keinuvat. Tulkinnallisesti runon puhuja on poika, joka pyytää impensä kanssaan keinumaa. Keinuminen oli 1800-luvun lopulla kyläyhteisöissä yhteisöllistä toimintaa sekä samalla romanttisesti latautunutta. (Grünthal, 2016, 191). Säkeistöissä on toistuva rytmiikka ja mitallisuus, ja juonellinen kokonaisuus etenee pariskunnan keinunnan tahdissa suvi-iltana.

Nyt kanssani keinuhun käy
Mun impeni valkeal liinal,

Kuin morsian kauniina seisoo luonto
Iltana helluntain.
Heilahda korkeelle keinu,
Ja liehukoon impeni liina
Illalla lempeäl. (Kanervala, 312.)

Runon kertomuksen alussa kiivetään keinuun, ja puhuja kuvailee keinusta näkyvää luontoa ”kauniiksi kuin morsian”, jolla runoon maalataan ihastuttava ja suloinen miljöö sekä samalla nuoren parin välillä ilmenevä herkkä kaiho, mahdollisesti myös puhujan toive siitä, että impi olisi tulevaisuudessa tämän morsian. Huomioitavaa on myös mainittu ajankohta ”helluntai”, joka on tietynlainen siirtymäpiste keväästä kesään ja luonnon kukoistukseen puhkeamiseen. Lisäksi kristinuskossa ajankohta merkitsee Pyhän Hengen vuodattamisen muistamista – huomataan, että aika viittaa rajankäyntiin hengellisen ja maallisen sekä kevään ja kesän välillä. Tematisoituna myös nuorukainen odottaa kukoistuksen ajan koittamista, toisin sanoen naimisiin menoa mielitiettynsä kanssa. Yhteiseen tulevaisuuteen näyttäytyy keinusta universaali ulottuvuus. Säkeistön kolme viimeistä säettä toistuvat runon edetessä, ja keinusta muodostuu näköalapaikka maisemien lisäksi myös symbolisiin näkyymiin allegoriseen rinnakkaismaailmaan.

Seuraavaksi runossa maisemaksi piirtyy alla ”viherjä maa” ja yllä ”sininen taivas” (Kanervala, 312). Keinujat sijoittuvat maan ja taivaan välille ja keinunnan aikana he voivat katsella sekä vihertävää maata että avaraa taivasta. Tilana keinu saa jo sinällään symbolisen aseman: elämässään siirtymäkohtaan saapuneet nuoret astuvat uuteen asemaan, josta arkea mahdollisine työn hedelmineen sekä horisontaalista tulevaa katsotaan yhteisestä tulokulmasta. Puhujan sanoista välittyä valoisa toiveikkuus muun muassa lintujen laulun kuvailussa, jossa ympäristö osallistuu ikään kuin juhlasaattueeseen. Kahden ensimmäisen säkeistön jälkeen runon puhuntaa ei enää kohdisteta suoraan immelle vaan myös kolmannelle osapuolelle ja kerronta on kuvailevaa ja ajattelunomaista sanoitusta toiveista ja unelmista.

Neljäs säkeistö alkaa katsannolla kaukaisuuteen: ”Kuin Onnelan kaukainen maa / Niin kimmeltää ihana kunnas” (Kanervala, 312). Taivaanrantaan piirtyvä konkreettinen kunnas rinnastetaan näynomaisesti Onnelan kaukaiseen maahan. Tuon maan kaukaisuutta korostamalla ja siitä erisnimeä käyttämällä saadaan vaikutelma tavoittamattomasta ja kuitenkin tunnetusta ja ihanasta, mahdollisesti myyttisestä paikasta. Temaattisessa luennassa voi kristillisessä viitekehyksessä nähdä Onnelan maan assosioitumisen unelmien kohteena olevaan kodinomaiseen ja kirkkaaseen taivaan maahan.

Satu Grünthal toteaa, että keinujat nousevat sananmukaisesti arkisen elämän yläpuolelle tähyilemään ikuisen onnen maisemia (Grünthal, 2016, 190). Keinusta tulee runossa elementti ja näköalaikkuna, jonka kautta poika ja impi pääsevät näkemään elämää laajemmassa perspektiivissä ja jopa katselemaan konkreettisen elämän rajallisuuden ulkopuolelle. Motiivina keinu kuvaa runossa elämän kiertokulkua, joka toisinaan liikuu vauhdikkaasti aukaisten vivahderikkaita näköaloja. Kuitenkin runon lopussa keinu pysähtyy kuvaten illan kääntymisellä yöhön elämän päättymistä tai ajallisuuden pakottamaa rajallisuutta ja kauneuden hiipumista. Temaattisesti keinun, elämänculun hidastuminen ja pysähtyminen asettaa ihmisen pohtimaan kaiken tarkoitusta sekä suhtautumistaan kuolemaan ja ajatukseen tuonpuoleisuudesta.

Puhujana poika kuvailee todella tapahtumia ikään kuin tytön ohitse aloituksen jälkeen. Runo romanttisuus ei rakennu parille suunnattuun puhutteluun vaan enemmänkin esteettiseen kauneuden esittämisen ja herkkyyden tunnelmaan. Nuorukainen lausuu allegorisen kuvauksen onnen maasta, jonne haluaa "lentää" impensä kanssa. Puhuja kaipaa Onnelan maahan pois "täältä tuulien viileäs[tä]" (Kanervala, 312) onnellisempaan paikkaan, mikä alleviivaa kontrastia implisiittiseen tilaan. Runon hahmojen välinen tunneside syntyy elämän jakamisen kautta vaiheesta toiseen - he keinuvat yhdessä kunnes ilta hämärtyy ja keinun vauhti hidastuu. Keinu todella toimii eräänlaisena syklisenä näyttämö-motiivina ihmisen elämälle.

Viimeistä edeltävät kolme säkeistöä kohdistuvat Onnelan maan kuvailuun, jotka alkavat etäännyttävillä deiktisillä siellä-ilmauksilla (Grünthal 2016, 193). Kerronta on niissä näyn- tai unenomaista ja mielikuvituksellisesti maalailevaa. Huomionarvoista on niittyjen viheriöinnin ja muiden asioiden ajallisuuden kuvailu "ainaisena" ja "ijankaikkisena". Unenomainen Onnelan maan assoisioituminen ikuiseksi pyhän ja rauhan paikaksi voimaantuu tämän näkökulman myötä – kuolemaa ei tarvitse kohdata.

Grünthal kirjoittaa Keinu-runon sanomasta seuraavasti: "Keinu" on "noita harvoja yleistehoisiksi kirkastuneita runokuvia Suomen kesäisestä luonnosta, joista suomalainen sydän on löytävinään sanallisen ilmaisun erälle kaikista syvimille ja kaikista sanattomimmille tunnoilleen" (Grünthal 2016, 190). Kesäinen luonto todella heijastelee ihmisen syviä tunteja, joista voidaan nostaa kaipaus ja vapaus. Kaipauden ja vapauden tunnelma synnytetään jo mainitussa rajallisuuden tilassa olemisella, mikä synnytetään keinu-motiivin lisäksi helluntain kautta. Kokonaisuudessa runo esittää elämää siirtymänä, jossa aina vallitsee kaipaus parempaan. Huomioita tunnutaan projisoivan tuonpuoleisen kaipaukseen, mikä näkyy kolmen viimeisen säkeistön paratiisiin

kuvailuista. Siirtymäkohdissa kulkeminen runossa tematisoi siirtymää maallisesta pyhään ja ajallisesta ikuisuuden kaipaukseen.

Onnelan maan kuvauksessa on viittauksia Psalmien kirjan lukuun 23, joka on tunnettu paimenpsalmina kukkivalla laaksokuvastolla ja maininnalla ”viherjä niittu”. Kaihoisan matkan kohteena oleva Onnelan maa kuvataan valon valtakunnaksi, jossa yökin on voitettu eikä pimeyttä enää ole - ”[s]iel suutelee ehto ja koi”. Maailmassa on taistelua valon ja pimeyden, hyvän ja pahan välillä, mutta temaattisen tulkinnan kautta hahmottuvassa symbolisessa rinnakkaismaailmassa ei pahaa ole. Voidaan myös esittää näkökulma, että ihmisen narratiiveille on tyypillistä luoda unelmoinnin kohteena olevia rinnakkaismaailmoja, mikä antaa selityksen ja syyn elämänmatkan tarkoituksellisuuteen ja toisaalta sen moninaisiin haasteisiin.

5. Yhteenveto

Tutkimassani olen hahmotellut *Kanervalan* allegorista sisältöä valitsemieni runojen tekstianalyysin kautta. Olen pyrkinyt osoittamaan allegorisuutta pitkittyneinä metaforina, jotka rakentavat tekstin konkreettista tasoa laajempaa temaattista narratiivia. Analyysin tuloksena teoskokonaisuudessa muodostuva allegorinen tulkinta runojen sanomasta on ihmiselämän kuvaus vaiheittaisena matkana tuonpuoleiseen. Sitä sävyttää luonnon kuvaus, joka heijastelee ikuisuuden perspektiiviä luentaan. Vaiheittaisuus tulee ilmi työnteon ja juhlan vuorotteluna sekä ilon ja vaikeuksien kontrastisuuden kautta. Runoissa rakennetaan suomalaista identiteettiä kiinnittymällä luonnonläheisesti kotimaahan ja nostaen arjen toimia arvokkaaseen ja ylevään valoon, jossa tunnetaan materialismin ulkopuolella olevaa ”henkistä rikkautta” ja pyhyiden kokemuksia.

Erityisesti tulkinnasta nousee matkan projisoiminen abstraktimpaan merkitykseen, matkana kuoleman jälkeiseen elämään. Tätä tulkintaa vahvistavat toistuvat kristilliset sanavalinnat autuas ja iankaikkisuus sekä useasti luotu kuva tuonpuoleisuudesta yöttömänä paratiisina. ”Keinu”-runon kyläkeinu-motiivin tapaan Kanervala tarjoaa näkökulman sekä ajalliseen että kuoleman rajapinnan toisella puolella tähyiltävään ikuiseen. Matkan päämäärä tuntuu antavan merkityksen matkanteolle, mikä näkyy esimerkiksi ”Eksynyt impi” -runossa, jossa immen tulee kiiruhtaa ”lehditetyn salin hääjuhlaan”.

Elämän matkalla vaihtelevat kirkkaus ja pimeys, mikä kuvastaa allegorisesti elämän ilon ja vaikeuksien kirtokulkua. Kirkkautta kuvastaa taivas, jonne ihminen katsahtaa ja jota kohden ikään kuin tekee matkaa, ja pimeyttä korpimainen metsä, joka on ihmisen elinympäristö täällä. Runoissa on jatkuvasti läsnä hengellinen ulottuvuus, mikä ilmenee rukouksina ja huokauksina korkeamman puoleen. Kontrastisuus esimerkiksi kirkkauden ja pimeyden tilojen välillä rakentaa kuvaa elämän vaiheiden ja sävyjen rajuista ja yllättävistäkin muutoksista.

Elämä matkana tematisoituu siirtymänä askeleittain uusiin positioihin ja lopulta kuoleman kynnyksen yli toivottuun juhlaan. ”Kanervakankaalla”-runo heijastelee luonnon kuvauksen kautta tuonpuolisuuden ”kaikuja”. Metsä rinnastuu taivaan saliin, mutta kuitenkin samalla kansanperinteen tematiikka muistuttaa ihmisen identiteetille tärkeistä juurista ja kertomuksista. Ikuisuuden rajapinnalla oleminen on symbolisessa merkityksessä *Kanervalan* kokonaiskuvassa merkityksellinen, mikä näkyy monien kielikuvien viittaamisesta tuonpuoleiseen. Huomioin analyysissani luonnon motiiveista taivaan ja metsän merkityksellisyydet.

Elämä matkana on runoelman allegorinen pääteema, johon sisältyy kaipuun tematiikka ja tunnelma. Tämä ilmenee runossa "Keinu", joka kuvaa toiveikkuutta tulevasta ja yhteisestä onnesta sekä menestyksestä. Keinu toimii metaforana elämän kululle, jossa vauhti hiljenee illan edetessä. Työnteon ja levon merkitys elämässä korostuu runossa "Uudistalon-perhe". Sen tulkinnassa onnellisuuden voi tavoittaa löytämällä paikkansa luomakunnan järjestyksessä, viljelemisessä ja varjelemisessa. Miehen ja naisen roolit perheyhteisössä ja työn äärellä kuvataan eri tavoin, mutta kerronnassa parin välillä on arvostava ja läheinen suhde, mikä tematisoi elämän jakamisen ja vierellä kulkevan toisen lisäävän onnellisuutta.

Monet runot päättyvät rauhalliseen illan kuvaukseen ja mahdollisesti nukkumiseen maan poveen, kuten runossa "Eksynyt impi". Elämän matkalla näytetään olevan ajallinen päätepiste, minkä jälkeiseen toiveiden tuonpuoleiseen luodaan unenomaisia katsahduksia. Kotimaalla ja henkiselle rikkaukselle asetetaan temaattisesti painoarvoa. Yhteiskuntakritiikin voi ajatella teoksessa kohdistuvan siihen mihin temaattinen huomio ei osoita, koska tekstin sävy on useimmiten lempeä. Tällöin kritiikki kohdistuisi maallisen rikkauden katoavaisuuteen ja siihen, että se ei tuo onnea. "Uudistalon-perhe" -runon työmies osoittautuu onnelliseksi, mutta sitä ei synnytä omaisuus vaan elämän rikkaus ja kauneus hänen ympärillään ja mahdollisuus toimia lahjoillaan siinä itsensä ja läheistensä eteen. Taivaan juhlien toisteinen metafora kiinnittää kokonaiskuvassa huomion maallisesta taivaalliseen, mikä luo luentaan toiveikkuutta elämän rosoisuuden vaihtumisesta puhtaudeksi.

Allegorian teoriakehystä käsittelevässä luvussa pohjustin allegorisen lukutavan soveltumista *Kanervalan* tulkintaan. Osoitin tekstin antavan kehoituksia temaattiseen pohdintaan ja allegorisen viestin hahmottamiseen. Ilman runojen metaforien tulkintaa kokonaisviesti niiden tulkinnasta jää ainakin osittain ontoksi. Toistuvat ja yhdessä tematisoituvat metaforat luovat allegorioita, jotka keskittävät temaattisen huomion konkreettisesta abstraktiin. Olen muodostanut runoanalyysiini nojaten myös allegorian ymmärrystävän ikkunana, josta sisään katsoen merkityssisältö avautuu lukijan henkilökohtaiselle tulkinnalle. Tällöin havaittuun sisältöön tulkintaprosessina vaikuttaa olennaisesti oma tutkimuksellinen tulokulma ja sen huomionkohteet sekä aiemman lukeneisuuden ohjaavuus.

Aleksis Kiven *Kanervala* on kieleltään vaikuttava runoteos suomalaisesta maanläheisestä ja yksinkertaisuudessaan ylevästä talonpoikaiselämästä. Olen pyrkinyt vastaamaan tutkimuskysymyksenäni olleeseen runojen allegoriseen viestiin korostaen monipuolisesti matkan

temaattisuutta ja ajallisen elämän sekä ikuisen tuonpuoleisen rajankäyntiä ja siitä välittyvää kaipuuta. Runoelman allegorista tulkintaa olisi mahdollista jatkaa keskittyen laajemmin esimerkiksi luonnon, myyttisten elementtien tai kristillisten metaforien ja adaptaatioiden rakentamaan temaattiseen sanomaan.

6. Lähteet

Primaarilähde:

Kivi, Aleksis. (1984/1866). *Kanervalä Teoksessa Aleksis Kivi. Teokset*. Helsinki: Otava.

Muu aineisto ja tutkimuskirjallisuus:

Batson, E. Beatrice. (1984). John Bunyan: *Allegory and Imagination*. London: Croom Helm.

Grünthal, Satu. (2016) *Anjanpellon kauneuden ja kaipuun markkinat*. Teoksessa Päivi Koivisto. *Kanervakankaalla - näkökulmia Aleksis Kiven runouteen*. Joutsen - Svanen. Erikoisjulkaisuja : 1 (Suomalainen klassikkokirjasto. Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos)

Haapala, Vesa. (2016) *Yli luvallisen licentia poetican rajain. Huomioita Aleksis Kiven Kanervalasta kokoelmana*. Teoksessa Päivi Koivisto. *Kanervakankaalla - näkökulmia Aleksis Kiven runouteen*. Joutsen - Svanen. Erikoisjulkaisuja : 1 (Suomalainen klassikkokirjasto. Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos)

Heinonen, Jari. (1997) *Katseita Suomalaisuuteen: Vastarinta Ja Luopuminen Suomalaisessa Kansanomaisessa Kulttuurissa : Esimerkkeinä Aleksis Kivi, Väinö Linna, Juha Vainio Ja Irwin Goodman*. Helsinki: TA-Tieto.

Hollsten, Anna. (2016) *Korven rannan raiskiosta synnyinmaan povellet. "Uudistalon-perhe" lajin, kansallisuusajattelun ja luontokäsitysten kehityksessä*. Teoksessa Päivi Koivisto. *Kanervakankaalla - näkökulmia Aleksis Kiven runouteen*. Joutsen - Svanen. Erikoisjulkaisuja : 1 (Suomalainen klassikkokirjasto. Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos)

Ihonen, Markku. (1991). *Miten Valehdellaan*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kainulainen, Siru. (2007). *Runoanalyysin lähtökohdat. Hämmennyksestä hahmottamiseen*. Teoksessa Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen, Karoliina Lummaa, Pauliina Haasjoki, Taina Ratia, Johanna Krappe, & Tiina Lehtikainen. *Lentävä Hevonen: Välineitä Runoanalyysiin*. Tampere: Vastapaino.

Kainulainen, Siru, Kaisu Kesonen, Karoliina Lummaa, Pauliina Haasjoki, Taina Ratia, Johanna Krappe, & Tiina Lehtikainen. (2007) *Lentävä Hevonen: Välineitä Runoanalyysiin*. Tampere: Vastapaino.

Kantola, Janna. (2014). *Runoja, metaforia ja symboleja*. Teoksessa Outi Alanko-Kahiluoto & Tiina Käkelä-Puumala. *Kirjallisuudentutkimuksen Peruskäsitteitä*. 3. tark. p. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Katajamäki, Sakari. (2016). *Terve, metsä, terve, vuori! Apostrofinen puhuttelu "Metsämiehen laulussa" ja Kiven muussa runoudessa*. Teoksessa Päivi Koivisto. *Kanervakankaalla - näkökulmia Aleksis Kiven runouteen*. Joutsen - Svanen. Erikoisjulkaisuja : 1 (Suomalainen klassikkokirjasto. Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalais-ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos)

Koivisto, Päivi. (2016). *Kanervakankaalla - näkökulmia Aleksis Kiven runouteen*. Joutsen - Svanen. Erikoisjulkaisuja : 1 (Suomalainen klassikkokirjasto. Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalais-ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos)

Lehtonen, Tuomas M. S. (1991) *Metafora, allegoria ja tulkinta. Retorisesta traditiosta Augustinuksen hermeneutiikkaan*. Teoksessa Markku Ihonen. *Miten Valehdellaan*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Lummaa, Karoliina. (2007). *Symboli ja allegoria. Runon piilomerkitysten jäljillä*. Teoksessa Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen, Karoliina Lummaa, Pauliina Haasjoki, Taina Ratia, Johanna Krappe, & Tiina Lehtikainen. *Lentävä Hevonen: Välineitä Runoanalyysiin*. Tampere: Vastapaino.

Lyytikäinen, Pirjo. (1991) *Allegoria ja modernismi*. Teoksessa Markku Ihonen *Miten Valehdellaan*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Lyytikäinen, Pirjo. (2013). *Leena Krohn Ja Allegorian Kaupungit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

MacQueen, John. (1970). *Allegory*. J.W. Arrowsmith Ltd. Bristol.

Nummi, Jyrki. (2016). *Lukijalle*. Teoksessa Päivi Koivisto. *Kanervakankaalla - näkökulmia Aleksis Kiven runouteen*. Joutsen - Svanen. Erikoisjulkaisuja : 1 (Suomalainen klassikkokirjasto. Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos)

Nupponen, Anne-Maria. (2005). *Herra varjelkoon Jukolan kristillistä velitaikinaa*. Teoksessa Timo Niitemaa. *Hiidenkikeltä. Näkökulmia Aleksis Kiveen*. Raisio: Newprint Oy.

Pettersson, Torsten. (2016). *Onni ja yksinäisyys. Aleksis Kiven traaginen runomaailma*. Teoksessa Päivi Koivisto. *Kanervakankaalla - näkökulmia Aleksis Kiven runouteen*. Joutsen - Svanen. Erikoisjulkaisuja : 1 (Suomalainen klassikkokirjasto. Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos)

Pyhä Raamattu. *Johanneksen ilmestys* (Ilm. 7:14, 21:2). Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos.

Ratia, Taina. (2007). *Runon kuvakielisyyden ulottuvuudet. ”Niin kuin äärimmäistä olisi kutsuttu”*. Teoksessa Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen, Karoliina Lummaa, Pauliina Haasjoki, Taina Ratia, Johanna Krappe, & Tiina Lehtikoinen. *Lentävä Hevonen: Välineitä Runoanalyysiin*. Tampere: Vastapaino.

Kainulainen, Siru. (2007). *Runoanalyysin lähtökohdat. Hämmennyksestä hahmottamiseen*. Teoksessa Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen, Karoliina Lummaa, Pauliina Haasjoki, Taina Ratia, Johanna Krappe, & Tiina Lehtikoinen. *Lentävä Hevonen: Välineitä Runoanalyysiin*. Tampere: Vastapaino.

Kivimäki, Sanna. (2001). *Tampere – naisten kaupunki?* Teoksessa Minna Nikunen, Tuula Gordon, Sanna Kivimäki & Riitta Pirinen (toim.) *Nainen, naiseus, naisellisuus*. Tampere: Tampere University Press, 117–141.

Tarkiainen, Viljo. (1984). *Aleksis Kivi: Elämä Ja Teokset*. 6. p. Porvoo: WSOY.

Turunen, Mikko. (2016). *Kanervakankaalta myyttiseen luontoon*. Teoksessa Päivi Koivisto. *Kanervakankaalla - näkökulmia Aleksis Kiven runouteen*. Joutsen - Svanen. Erikoisjulkaisuja : 1 (Suomalainen klassikkokirjasto. Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos)